

Arbetsrapport 2005 ·35

De nya kulturutbildningarna
En undersökning av nya typer högskoleutbildningar på kulturområdet

GÖRAN MELIN

Institutet för studier av utbildning och forskning
Drottning Kristinas väg 33D
SE-114 28 Stockholm
www.sister.nu

ISSN 1650-3821

De nya kulturutbildningarna

En undersökning av nya typer högskoleutbildningar på
kulturområdet

av

Göran Melin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
1. INLEDNING.....	4
2. KULTUR SOM UTVECKLINGSSTRATEGI	5
3. KULTURÄMNE NAS EXPANSION	10
4. PROFILERINGSSTRATEGIER	13
5. SLUTSATSER.....	22
APPENDIX: UTBILDNINGSPROGRAM RIKTADE MOT KULTUR- OCH UPPLEVELSESEKTORN	26
Metod.....	27
Nya konstnärliga utbildningar	29
Arkitektur	35
Kulturmanagement.....	37
Kulturadministrativa och kulturförvaltande utbildningar	43
Media-kommunikation och journalistik.....	48
Multimedia.....	54
Produktdesign.....	59
Turism.....	66
Öppna utbildningsprogram	70
REFERENSER.....	71

FÖRORD

Den föreliggande studien löper ut från ett större forskningsprogram kallat ”Kulturen i kunskapssamhället” som SISTER genomfört tillsammans med forskare från KTH, Linköpings universitet samt Högskolan i Borås. Studien planerades och inleddes under 2002, då med fil dr Maria Wikhall som projektledare. På grund av hennes byte av arbetsplats övertog fil dr Göran Melin projektledarskapet från 2003. SISTER beslöt att uppdatera studiens ursprungliga data för att få dem så aktuella som möjligt, ett arbete som genomfördes under senare halvan av 2004. I egenskap av projektledare sedan 2003 står Melin som författare till rapporten, men det skall klargöras att studien aldrig kommit till stånd Wikhalls initiativ och inledande arbete förutan, och att hon fortlöpande lämnat värdefulla kommentarer på olika versioner av manuskriptet. Wikhall bär dock inte längre något ansvar för studiens innehåll och resultat.

Studien har varit ”pågående” under en förhållandevis lång tid och de syften och idéer som var bärande i det initiala skedet har delvis kommit att förändras. Intressant nog har vi funnit att studiens frågeställningar blivit mer aktuella ju längre tiden har gått – inte tvärtom. De nya kulturutbildningar som kartläggs här ser vi som resultat av en vidare strukturomvandling vid svenska lärosäten, rentav som indikatorer på själva vidden i denna förändringsprocess där lärosäten bl.a. söker profilera och positionera sig i syfte att bättre kunna konkurrera med andra lärosäten.

Rapporten är upplagd så att analysen med slutsatser och diskussion placerats före kartläggningen av de svenska kulturutbildningarna och beskrivningarna av de olika utbildningsprogrammen. Denna kartläggning, eller inventering, har placerats i bilaga. Tanken med bilagan är att en intresserad läsare kan gå direkt till den kategori av utbildningar som man vill fördjupa sig i – man behöver inte läsa hela kartläggningen.

Fil kand Carolina Sigfridsson har sammanställt och beskrivit de ursprungliga data. Fil mag Per Elfner har uppdaterat dessa data och beskrivningarna av dem. Ett tack riktas till dem för deras bidrag till studien. Ett särskilt tack riktas också till Maria Wikhall för hennes inledande arbete och ledarskap i studien.

Enrico Deiano

Verkställande direktör, SISTER

1. INLEDNING

Hur vanligt är det att universitet och högskolor satsar på kulturutbildningar och i vilken utsträckning är dessa satsningar ett nytt fenomen? Vad betyder kulturutbildningarna för högskolan, hur attraktiva är de och vilka studentkategorier riktar de sig mot? Redan vid en hastig titt på kursernas och utbildningsprogrammets rubriker anar man att det många gånger är fråga om relativt otraditionella ämneskombinationer där exempelvis konst och teknik blandas i vad som förefaller vara en högst oortodox kompot. Hur ska vi förstå detta fenomen?

I föreliggande studie presenteras en kartläggning av de utbildningar som har ett innehåll av kultur- och upplevelserelaterat slag, i sig eller i förening med traditionella ämnen. Renodlat konstnärliga utbildningar ingår dock inte (vid exempelvis Konstfack, Danshögskolan och Teaterhögskolan), men arkitektur- och designutbildningar ingår då dessa förenar konstnärliga och kulturella inslag med andra ämnen som teknik. Kartläggningen omfattar samtliga svenska universitet och högskolor och sträcker sig från 1998 till 2003. I förlängningen av kartläggningen ligger frågan om på vilket sätt kultursatsningar kan vara en utvecklingsstrategi för högskolan. Vår undersökning är ett försök att närma sig denna fråga.

Här närmast (kap 2) fördjupar vi bakgrundsbilden något och sätter kulturinslagen i utbildningarna i perspektiv. I kapitel 3 diskuterar vi kulturämnenas expansion vid den svenska högskolan generellt. I kap 4 kompletteras den övergripande statistiken med en kvalitativ fördjupning i några lärosätens olika styrdokument, för att se om det finns uttalade strategier att utveckla kulturinslag i utbildningsutbudet. I kap 5 sammanfattar och diskuterar vi resultaten av studien. Själva genomgången av utbildningsprogrammen har vi valt att lägga i ett appendix. Snarare föreslår vi att man väljer att gå direkt till det avsnitt och de utbildningar som man är intresserad av att sätta sig djupare in i. Appendix inleds med en beskrivning av studiens metod.

2. KULTUR SOM UTVECKLINGSSTRATEGI

Begreppet kultur har många innebörder. I vid bemärkelse handlar det om gemensamma erfarenheter, kunskaper och värden som människor genom kommunikation för vidare, producerar och reproducerar genom sitt handlande. Sven Nilsson (1999) skiljer mellan detta vida kulturbegrepp som han benämner ”kultur som aspekt” och det något snävare ”kultur som sektor”. Kultur som aspekt uttrycker ”... alla de drag (från det materiella, språket och konsten till familjemönster, politik och egendomsförhållanden), idéer, värderingar och normer som finns i ett samhälle” medan kultur som sektor omfattar ”... de konstnärliga uttrycksformerna och de institutioner, organisationer och personer som uttrycker sig genom dem” (Nilsson 1999, sid. 10).

I det följande används begreppet kultur närmast i bemärkelsen sektor. Konstformerna teater, dans, musik, bild, form och ord/berättelser står i fokus, men begreppet omfattar också olika kommunikationsformer, bl.a. produktion och distribution/förvaltande av kultur. Vi har valt att använda en definition som är något vidare än Kulturrådets ansvarsområde men något snävare än den gängse definitionen av upplevelsesektorn. I upplevelsesektorn brukar även måltidskunskap, idrottskunskap och infrastruktur och transporter, kost och logi samt personlig omvårdnad (rehabilitering, massage, naturmedicin) inkluderas vilket inte är fallet här (Berggren & Tydén 2001).

Vad betyder kultur för universitet och högskolor? Kultur kan bidra till att

- marknadsföra och/eller konstruera en bild av eller myt om högskolan (varumärkesbyggnad)
- möta framväxten av nya kunskapsområden i näringslivet och därmed bidra till att skapa ekonomisk tillväxt och sysselsättning
- attrahera studenter till högskolan
- stärka den sociala gemenskapen vid högskolan eller utåt gentemot det omgivande samhället
- befrukta andra vetenskaper.

Samtidigt som universiteten och högskolorna förväntas arbeta för att möta regionala behov måste de vara konkurrenskraftiga på en nationell och internationell arena. För dagens universitet och högskolor handlar det om att prioritera bland krav och förväntningar för att bli konkurrenskraftiga på en internationell arena samtidigt som man svarar mot behov i den

regionala och nationella omgivningen. Vissa menar att detta kräver att universitet och högskolor utvecklar strategier som man normalt finner i näringslivet (Trow 1997, Clark 1998).

Inom näringslivet är konst, form, film och musik en sedan länge integrerad och viktig del av marknadsföringen. Under det senaste decenniet har även universiteten och högskolorna kommit att synas i marknadsföringssammanhang, dels som ett viktigt identitetsskapande objekt i kommuners eller regioners marknadsföring, dels i marknadsföringen av den egna utbildningsinstitutionen. Inför terminsstarten presenterar sig högskolorna med helsidesbilagor i de stora svenska dagstidningarna. I annonserna presenteras allt ifrån forskningsprofiler, utbildningsprogram och studentföreningar till boende- och rekreativmöjligheter på orten.

Att lyfta fram universitetets/högskolans verksamhet på kulturområdet eller framhäva kulturutbildningar i marknadsföringen kan vara ett sätt för lärosätet att framstå som mer nytänkande och kreativt. Kultur i form av musik, film och IT används för att sälja lärosätet i konkurrensen om studenter.

Det finns åtminstone två viktiga skäl att studera just kulturutbildningar. För det första tenderar konstnärliga och kulturinriktade inslag att bli viktigare för hur konsumenter differentierar mellan varor och tjänster vilket i sin tur beror på förändringar i människors attityder. För det andra förefaller satsningarna på kultur inte i första hand vara framdrivna från regeringshåll utan från universitet och högskolor själva. Vilka syften har de? Vilka strategier ligger bakom?

Satsningar på kulturutbildningar kan också vara ett sätt för högskolan att möta behov på arbetsmarknaden. Kultursektorn framställs i många sammanhang som en framtidsindustri (Berggren & Tydén 2001). Mellan 1993 och 2000 ökade upplevelseindustrin i Sverige med 80 000 arbetstillfällen. Omräknat till procent ökade den med 40 procent jämfört med 12 procents ökning av sysselsättningen totalt. Upplevelseindustrin omfattar ca 6 procent av sysselsättningen, vilket utgör ca 260 000 personer, och arbetsmarknadsstyrelsen beräknar att många av upplevelseindustrins branscher kommer att fortsätta öka framöver, bl.a. turism-, musei- och musikbranschen. Men det finns också branscher som förväntas möta en fortsatt svår arbetsmarknad, bl.a. teater, dans, konstnärer inom bild och konst (KK-stiftelsen 2003).

Utbildningsnivåerna skiljer sig åt mellan olika branscher. Teater, dans, film, konst, arkitektur, mode, mediautbildningar samt medie- och kommunikationsområdet har alla en hög andel högt utbildade medan andra branscher, exempelvis musik och turism, har lägre utbildningsnivåer

(Almqvist, Engström & Olausson 2000, Berggren & Tydén 2001). De låga utbildningsnivåerna inom vissa delar av upplevelsesektorn tillsammans med utsagor av branschföreträdare som menar att upplevelseindustrin är underförsörjd med högutbildad arbetskraft tyder på att det skulle finnas rum för en växande högskolesektor inom detta område (Almqvist et al. 2000). Det finns de som menar att kultur i allt högre utsträckning kommer att integreras i alla delar av ekonomin (Jensen 1999).

Universiteten och högskolornas verksamhet förväntas försörja det regionala näringslivet med arbetskraft (Wikhall 2001). Många av de traditionellt konstnärliga branscherna återfinns i storstadsregionerna. Koncentrationen till storstadsregionerna inom det konstnärliga området kan illustreras av att 76 procent av de med konstnärlig utbildning i åldrarna 30-35 år återfanns i storstadsregionerna 2001 jämfört med 44 procent av befolkningen (Wikhall 2002). Men, det finns också konstnärliga branscher som är koncentrerade till andra delar av landet, bl.a. filmindustrin som förutom i storstadsregionerna också finns i Trollhättan, Skåne och Norrbotten. Upplevelseindustrin är en av de mest betydelsefulla näringarna för skogslänen (Berggren och Tydén 2001).

OECD (1999) ger i rapporten *The Response of Higher Education Institutions to Regional Needs* exempel på hur universitet och högskolor har arbetat med att möta behov i det regionala näringslivet. I ett område i Melbourne som dominerades av turismnäringen tog två företrädare för turismbranschen kontakt med Swinburne University of Technology för att väcka uppmärksamhet kring bristen på högre utbildning inom turistområdet. En utbildning i turism och företagsmanagement utvecklades i samarbete med turismnäringen, universitet, det lokala styret och industrin som nu bildar en styrelse för utbildningen. Vid University of Edinburgh i Skottland kan musikstuderande välja en inriktning kallad Music in the Community. Kursen samverkar med lokala orkestrar liksom med hälsovård, sociala myndigheter och fängelsemyndigheter där studenterna involveras i vad man kallar "creative arts therapy". Studenterna gör också praktik och får högskolepoäng för detta. Fördelarna med denna verksamhet bedöms vara många.

The benefits of this type of community-based teaching are manifold: students learn a number of transferable skills during hands-on community work and as a result may increase their performance in the local musical labour market, and various groups in the community, many of which have no previous contact with the university are exposed to its work. (OECD 1999, sid. 67)

Det är också möjligt att kulturutbildningar kan generera nya verksamheter. Antalet egenföretagare i kulturbranscherna är högt. Detta skulle kunna innebära att kulturutbildningar, oavsett regional förankring, kan bidra till att stimulera nyföretagande och regional näringslivsutveckling.

Under 1980- och 1990-talet kom kultur att uppmärksammas som en viktig faktor vid den urbana omvandling som ägde rum i många städer. Kultur sågs som en strategi för att skapa sysselsättning och ekonomisk tillväxt i städer som var drabbade av kraftiga strukturomvandlingar (Bianchini & Parkinson 1993). Ett exempel är kulturindustrin i Manchester som växte fram i kölvattnet av industriella nedläggningar och som i slutet av 1980-talet sysselsatte omkring 10 000 personer och omsatte omkring 350 miljoner dollar per år (Mole 1996). Kultur betraktades också som ett sätt att förändra städernas och regioners image. I Ruhrområdet har de gamla kol- och stålanläggningarna med konstnärers och arkitekters hjälp fått andra funktioner och regionen har på detta sätt fått en mer positiv image. Kultur kan vara en strategi för att attrahera invånare, företag och turister. Kultur har också visat sig vara av betydelse för att stärka den sociala gemenskapen på en plats eller i en region genom att erbjuda mötesplatser (Arnestad 1993, Svensson & Adolfsson 1995). Kanske kan kultur bidra till att främja kreativitet i en bredare bemärkelse. Teater och musikliv är verksamheter som ofta upplevs som viktiga i en levande och kreativ stadsmiljö – och vilka i sin tur leder till nyföretagande och ekonomisk tillväxt genom de kreativa verksamheter som de bidrar till att attrahera (Florida 2002).

Kultur kan vara av direkt betydelse för att attrahera studenter både regionalt, nationellt och kanske också internationellt. En viktig fråga i detta sammanhang är vad studenter efterfrågar. Vilka slags utbildningar är attraktiva och kan förväntas vara attraktiva framöver? Människors värderingar formas av sociala sammanhang och av förhållanden i omvärlden. Sociala strukturer, ekonomiska förhållanden, teknisk utveckling, urbanisering och höjda utbildningsnivåer påverkar attityder men sambandet kan också vara omvänt. En vanlig teoretisk utgångspunkt är att industrisamhällets materialistiska värderingar håller på att ersättas med tjänstesamhällets postmaterialistiska värderingar (Zander 2002). I stora drag kan materialistiska värderingar sägas rikta sig mot ekonomiska värden medan postmaterialistiska värderingar istället innebär en prioritering av personlig utveckling och självförverkligande.

De finns de som tycker sig se att postmaterialistiska värderingar förstärks över tiden. En orsak till detta är att grupper med traditionellt postmaterialistiska värderingar ökar sin andel av befolkningen. Utvecklingen gör att efterfrågan på utbildningar inom kulturområdet kan förväntas öka.

Universiteten och högskolorna har väsentligt skilda förutsättningar i konkurrensen om studenterna. Många av de utbildningar som traditionellt brukar benämnas prestigeutbildningar, dvs. utbildningar som leder till välbetalda och statusfyllda jobb (bl.a. juristutbildningar, civilingenjörsutbildningar och läkarutbildningar) finns vid de stora universiteten och är dessutom begränsade i antalet platser. Vid universiteten finns också utbildningar som är geografiskt spridda även till de mindre och medelstora högskolorna, utbildningar med betydligt lägre intagningspoäng och med en hög andel regional rekrytering (förskolläraryrken, lärar- och sjuksköterskeutbildningarna). För att kunna konkurrera med de traditionella universiteten som både erbjuder ett bredare och mer specialiserat utbildningsutbud måste de mindre eller medelstora högskolorna profilera sig eller hitta nischer som inte finns på andra utbildningsorter. Kulturutbildningar kan vara en sådan profil.

Inom urbanteori lyfts kulturen också fram som en socialt enande eller integrerande kraft. Det finns empiriska studier som pekar på att det kanske viktigaste regionala bidraget av kultursatsningar i mindre regioner kan vara att främja den sociala gemenskapen (Arnestad 1993). Man kan tänka sig att kulturen på samma sätt kan fungera som en samlande kraft inom högskolan för de som arbetar och studerar vid högskolan men också utåt gentemot det omgivande samhället.

Kultur, i synnerhet de rena konstformerna musik, teater, konst/design mm, tillskrivs också i många sammanhang en förmåga att göra människor och verksamheter som på olika sätt deltar i, tar del av eller rent av bara verkar i samma miljö mer kreativa. Begreppen kreativa respektive innovativa miljöer används för att beskriva platser och städer där det konstnärliga livet eller den industriella innovationsförmågan har blomstrat och gjort avtryck på resten av världen. Kulturgeografen Peter Hall (1998) beskriver ett fenomen som han, liksom andra, menar kommer att bli viktigare i framtiden, nämligen konstnärlig kreativitet som blir till masskultur och industri. Det kanske mest intressanta i detta fenomen är att konstnärliga uttryck integreras med teknik. Exempel är musik- och filmindustrin som blivit starkt beroende av tekniska hjälpmedel samt dataspelindustrin som blivit starkt beroende av grafik, konst och musik. Idag betonas tvärvetenskapens instrumentella sida snarare än som tidigare tvärvetenskapens värde i att motverka den ökade specialiseringen och fragmentiseringen av kunskap.

3. KULTURÄMNEENS EXPANSION

Det är förenat med svårigheter att definiera vad som är kulturämnen och inte vid svenska lärosäten. Någon entydig definition förefaller inte finnas utan det vore möjligt att dra gränsen vid olika utbildningar och räkna på olika sätt. Vi har försökt vara pragmatiska och utgått från NU-databasen på Höskoleverket som bl.a. innehåller statistik avseende antalet helårsstudieplatser vid svenska lärosäten, uppdelat på ämnen och ämnesgrupper. Ytterligare en mängd uppdelningar kan göras. Databasen är tillgänglig för allmänheten via Höskoleverkets hemsida. Vi tror att tendensen som visas i Tabell 1 och 2 nedan skulle stå sig även med en något annorlunda definition av vad som är kulturämnen även om enskilda resultat skulle ändras. Vi ska också hålla i minnet att utbildningar som definierats som kulturutbildningar i NU-databasen inte är detsamma som tvärvetenskapliga utbildningar med visst kulturinslag. Det är de senare som vi intresserar oss närmare för i denna studie, men en belysning av kulturämnenas expansion generellt utgör en viktig del av bakgrunden och visar på de tendenser som framväxten av de nya kulturutbildningarna är ett resultat av.

Andelen HÅS inom det som här har definierats som kulturämnen¹ varierar i betydande utsträckning mellan olika utbildningsinstitutioner. De enda institutioner som enbart bedriver utbildning inom kulturområdet är de konstnärliga högskolorna. Idag finns sju fristående statliga konstnärliga högskolor i Sverige: Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga Konsthögskolan, Kungliga Musikhögskolan, Operahögskolan i Stockholm och Teaterhögskolan i Stockholm. Vidare finns ett antal konstnärliga högskolor som är universitetsanknutna samt två med enskild huvudman.²

---

¹ Ämnesgrupper i NU-databasen: Arkitektur, Journalistik, kommunikation och information, Konst, Musik, Slöjd, Teater, film och dans, Övrigt konstnärligt

² En utmärkt förteckning ges i Karlsson (2002), sid 167-168.

Tabell 1. Helårsstudieplatser inom kulturområdet per lärosäte, vt/ht 1998 samt vt/ht 2003.

Lärosäte	Antal HÅS inom kulturomr 1998	Antal HÅS inom kulturomr 2003	Ökning/minskning antal	Ökning/minskning %
Malmö högskola	45,3	505,4	460,1	1016
Södertörns högskola	131,4	493,6	362,2	276
Linköpings universitet	167,6	462,1	294,5	176
Kungl. Tekniska högskolan	394,6	684,6	290	73
Lunds universitet	1142,3	1414	271,7	24
Högskolan Dalarna	8	276	268	3350
Göteborgs universitet	1522,8	1758,6	235,8	15
Karlstads universitet	187,4	419,8	232,4	124
Örebro universitet	334,5	561,7	227,2	68
Högskolan i Kalmar	148,5	371,3	222,8	150
Luleå tekniska universitet	334,8	515,4	180,6	54
Högskolan i Gävle	107,2	279,3	172,1	161
Högskolan i Borås	591,5	761	169,5	29
Högskolan i Jönköping	257,2	409,1	151,9	59
Växjö universitet	321,9	455,5	133,6	42
Beckmans designhögskola	0	132	132	
Stockholms universitet	523,5	653,4	129,9	25
Högskolan i Skövde	131,9	245,6	113,7	86
Mitthögskolan	404,5	503,4	98,9	24
Uppsala universitet	235,1	321,2	86,1	37
Högskolan i Halmstad	102,8	173,7	70,9	69
Högskolan på Gotland	7,2	77,4	70,2	975
Chalmers tekniska högskola	282,1	352	69,9	25
Högskolan Kristianstad	41,8	106,3	64,5	154
Mälardalens högskola	23,8	74,3	50,5	212
Dramatiska institutet	134,6	163,4	28,8	21
Ersta Sköndal högskola	0	23,1	23,1	
Umeå universitet	625,6	628,9	3,3	1
Kungl. Konsthögskolan	216,1	217,9	1,8	1
Teaterhögskolan i Stockholm	68,5	67,5	-1	-1
Sveriges lantbruksuniversitet	18,8	17,7	-1,1	-6
Operahögskolan i Stockholm	39,5	38	-1,5	-4
Konstfack	471,3	466,5	-4,8	-1
Lärrarhögskolan i Stockholm	82,9	68,1	-14,8	-18
Danshögskolan	41,2	24,6	-16,6	-40
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	588,6	563	-25,6	-4
Stockholms Musikpedagogiska Institut	93,3	64,2	-29,1	-31
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	94,6	62,8	-31,8	-34
Blekinge tekniska högskola	124,2	38,3	-85,9	-69
Ingesunds Musikhögskola	148,5	0	-148,5	-100
Totalt	10195	14451	4255	42
Totalt alla ämnen, alla högskolor	245111	299786	54675	22

Källa: NU-databasen, Helårsstudenter per ämnesgrupp/ämne.

Generellt har antalet studieplatser inom kulturämnena ökat kraftigt. På sina håll är ökningen närmast explosionsartad, på andra håll mera måttlig eller till och med sjunkande. Tabell 1 visar skillnaden för varje lärosäte mellan 1998 och 2003. De lärosäten som haft den procentuellt största ökningen är många gånger de mindre och medelstora högskolorna samt de nya universiteten. De har dock ofta startat från en låg nivå varför just den procentuella ökningen blir stor. Vid de konstnärliga högskolorna minskar istället helårsstudieplatserna. Den totala summeringen av antalet studieplatser inom kulturområdet kan jämföras med antalet studieplatser inom alla ämnen, alltså totalt inom hela högskolan. Kulturområdet utgör ungefär 5% av det totala antalet studieplatser. Medan antalet studieplatser inom alla ämnen ökat med 22% från 1998 till 2003 så har antalet inom kulturområdet ökat med 42% under samma tid.

Tabell 2 visar samma data på en mer aggregerad nivå – uppdelat på olika typer av lärosäten. Det står då klart att det är de mindre och medelstora högskolorna som expanderat sina kulturutbildningar mest, både till antalet HÅS räknat och procentuellt. De nya universiteten har också ökat relativt kraftigt sett till den procentuella expansionen jämfört med de äldre universiteten. De konstnärliga högskolorna har minskat något.

Tabell 2. Helårsstudieplatser per högskolekategori 1998 samt 2003.

Högskolekategori	Antal HÅS inom kulturomr 1998	Antal HÅS inom kulturomr 2003	Ökning/minskning antal	Ökning/minskning %
Universitet*	4912,4	6292,5	1380,1	28
Nya universitet	1178,6	1952,4	773,8	66
Mindre och medelstora högskolor	2302,8	4468,7	2165,9	94
Konstnärliga högskolor**	1801,6	1737,1	-64,5	-4
Totalt	10195	14451	4255	42

*Inklusive Chalmers, KTH och SLU

**Idrottshögskolan ingår ej

Källa: NU-databasen, Helårsstudenter per ämnesgrupp/ämne.

4. PROFILERINGSSTRATEGIER

Undersökningen visar på förekomsten av en relativt stor mängd utbildningar inom kulturområdet, varav många, kanske flertalet, har utvecklats under de allra senaste åren. Vi har att göra med en snabb förändring i utbildningsutbudet. Det är vid några av de mindre och medelstora högskolorna som antalet utbildningar inom kulturområdet ökar snabbast. Södertörns högskola, Mälardalens högskola och Malmö högskola har haft den högsta utvecklingstakten i detta avseende. Vid de äldre universiteten är ökningen mindre markant och vid de konstnärliga högskolorna minskar totalt sett utbudet av kulturutbildningar (eller omfattningen av dem) under samma tidsperiod.

Det är lätt att tolka denna förändring som ett uttryck för profilering från de mindre och medelstora högskolornas och från de nya universitetens sida. De har svårt att konkurrera med de etablerade universiteten och de konstnärliga högskolorna om mer traditionella utbildningar – de studerande har större förtroende för de etablerade institutionernas höga kvalitet, och renommé och status spelar antagligen en roll i sammanhanget. Högskolorna har svårare att hävda sig gentemot dem om de skall låta sig mätas längs samma måttstock. Det gäller att hitta en annan, egen, profil.

Det handlar också om ekonomi. Det är viktigt att locka till sig tillräckligt med studenter. Utbildningar som är attraktiva är nödvändigt. Den egna profilen måste därmed vara säljbar, inte bara unik.

Istället för att kopiera de etablerade kan man försöka se fördelen med sin egen position. En fördel kan vara det faktum att man är ny, i motsats till gammal och traditionstyngd. Inte sällan hörs sådana argument från de nya universitetens och högskolornas sida. Huruvida etablerade universitetet verkligen är mera stela och mindre föränderliga är nog mindre väl utrett, men det har naturligtvis betydelse om studenterna uppfattar det så, och om de blivande studenterna tror att det är så. Det har också betydelse om man på det egna lärosätet har denna självbild, sann eller ej.

Stämmer tankarna om profilering som en strategi borde sådana tankar reflekteras i styrdokument av olika slag som finns vid lärosätena (Larsen & Langfeldt 2004). Är det så att man kan se tecken på profileringssträvanden i styr- eller strategidokument? Är utbyggnaden av nya kulturutbildningar ett utslag av en medveten ambition att profilera och positionera det egna

lärosätet? En genomgång av de strategidokument av olika slag som i princip alla svenska lärosäten har formulerat bör kunna ge en indikation om hur man betraktar de kulturutbildningar som man byggt upp. Vi har tittat närmare på fem utvalda lärosätens strategidokument för att genom dem få en kvalitativ belysning av de tendenser som anas i den övergripande statistiken (Tabell 1, 2). De dokument som åsyftas är årsredovisningar, utvecklingsstrategier samt i några fall universitetsansökningar. Malmö högskola och Högskolan Dalarna valdes mot bakgrund av att de tillhör dem som procentuellt har expanderat sina kulturutbildningar mycket kraftigt; Örebro universitet har valts som ett exempel på ett nyetablerat universitet; Chalmers och Kungl. Tekniska högskolan valdes slutligen för att vi intresserade oss för hur tekniska universitet såg på kulturinslag i sitt utbildningsutbud.

Vi tittar alltså närmare på fem exempel. Några generaliseringar är inte möjliga att göra – exemplen skall ses som kvalitativa nedslag i syfte att fördjupa bilden av det sammanhang som kulturutbildningarna har vuxit fram ur.

Malmö högskola

I den skrivelse som ligger till grund för högskolan står det att verksamheten i Malmö bör ske med följande inriktningar:³

- Förstärkning och breddning av den nuvarande profilen med inriktning på konstnärliga utbildningar och utbildningar inom de medicinska och pedagogiska områdena
- Komplettering med nya utbildningar inom humaniora, samhällsvetenskap och teknik med tematisk inriktning och med tyngdpunkt på tillämpbar kunskap.

I Malmö högskolas forskningsstrategier 2005-2008 prioriteras forskningen inom sex olika fält:

- Professioners utbildning och yrkesverksamhet
- Migration och etnicitet
- Kultur, medier och design
- Lärande för framtidens samhälle
- Teknik och människa
- Hälsa och välfärd

---

³ Universitetsansökan, s 33.

Förutom att arbeta med forskningsstrategier, arbetar Malmö högskola med vad de kallar ”perspektiv”. Malmö högskolas tre perspektiv, genus, miljö samt migration och etnicitet har funnits med sedan högskolan bildades 1998. Perspektivens tillämpning skiljer sig inom högskolan från program till program. Det kan vara en poänggivande kurs, seminarier, en uppsatssuppgift eller ett återkommande ifrågasättande i undervisningen. Högskolan arbetar också mycket med att bredda sin rekrytering. Högskoleverket har bedömt att Malmö högskola, tillsammans med Karolinska institutet, arbetar mest välorganiserat och genomgripande för att främja social och etnisk mångfald bland studenterna.⁴

Högskolan Dalarna

Vid årsskiftet 1997/98 strukturerades kärnverksamheten i två slags enheter, profilområden respektive utvecklingsområden. Ett profilområde har ett integrerat ansvar för forskning, grundutbildning och samhällskontakt inom ett tema, som fyller kriterierna regionalt förankrad, nationellt ledande och internationellt intressant. Härvid bildades de tre profilområdena Industri och teknik (I&T), Kultur och lärande (K&L) samt Transport och samhälle (T&S). Begreppet utvecklingsområde reserverades för enheter på väg mot konsolidering. EKOS (Ekologi och samhälle) och fr.o.m. 1999 Hälsa vård och omsorg (HVO, f.d. Vårdhögskolan Falun) utgör idag utvecklingsområden inom högskolan.

Profilområdet är ett medel för att åstadkomma flervetenskaplig eller tvärvetenskaplig forskning och för att svara mot, och avspegla, komplexa och prioriterade problemområden i vår nära omvärld. Inom profilområdet genereras kurser, projekt och program inom ramen för sammanhållna koncept, där integrationen mellan ämnen/perspektiv utgör ett centralt kriterium. Profilområden kan etableras och utvecklas, men också avvecklas, över tiden, beroende på temats potential inom högskolan och i omvärlden. Profilområdet verkar delvis genom samarbete med andra lärosäten och med näringsliv och samhälle.

Högskolans organisationsidé bygger på en integration av forskning och utbildning samt en profilering av forskning och forskarutbildning mot kunskapsområden med en regional förankring. Dialoger med företrädare för viktiga intressenter har lett till att högskolan i det senaste budgetunderlaget (2000-2002) angivit fyra tvärvetenskapliga kunskapssteman för särskilda satsningar: transport, materialteknik, skog och träteknik samt pedagogiskt arbete. I

---

⁴ På högskolans hemsida finns utförlig information om de tre perspektiv som Malmö arbetar med, se t.ex. http://www.mah.se/templates/Page___1643.aspx. En antologi om bildning genom perspektiv finns också att ladda ned på skolans hemsida.

budgetunderlaget antydde också att en viss förändring av den tematiska indelningen skulle kunna ske. Dessa teman är alltså framsprungna ur ett uttalat behov i högskolans nära omvärld, samtidigt som överväganden gjorts om potentialen för vetenskaplig utveckling inom respektive område.

Örebro universitet

En profil är, menar universitetet, ett nätverk av forskningsmiljöer som definierar ett sammanhållet programtema och som har sin bas i existerande starka forskningsmiljöer som är verksamma och producerar resultat. En stark forskningsmiljö är en aktiv organisation med en programidé, kompetensbas, och med dokumenterade resultat i form av publicering och omvärldskontakter. Starka forskningsmiljöer kan ha sin bas i en väldefinierad disciplin eller kan representera samverkansprogram mellan flera discipliner (mångvetenskap). Lärosätet har initierat ett omfattande samarbete med olika aktörer i regionen för att bidra till att vända samhällsutvecklingen i regionen Bergslagen. Utgångspunkten i samarbetet för en förnyelseprocess är att långsiktigt utveckla vad som skulle kunna benämnas som ett regionalt innovationssystem. Genom att formulera forskningsstrategier och prioritera uppbyggnaden av starka forskningsmiljöer hoppas universitetet bli intressant som samarbetspartner till myndigheter och näringsliv.

Begrepp som profil och forskningsmiljö och används på följande sätt av Örebro universitet: En profil är, menar universitetet, ett nätverk av forskningsmiljöer som definierar ett sammanhållet programtema och som har sin bas i existerande starka forskningsmiljöer som är verksamma och producerar resultat. En stark forskningsmiljö är en aktiv organisation med en programidé, kompetensbas, och med dokumenterade resultat i form av publicering och omvärldskontakter. Starka forskningsmiljöer kan ha sin bas i en väldefinierad disciplin eller kan representera samverkansprogram mellan flera discipliner (mångvetenskap). Genom att utveckla starka forskningsmiljöer får universitetet möjlighet att konkurrera med äldre lärosäten om de nya formerna av "fakultetsanslag". Profilerna med sina starka forskningsmiljöer förväntas också fungera som innovationspolitiska instrument och skapar möjligheter till olika former av samverkan.⁵

---

⁵ <http://www.oru.se/oru/upload/Avdelningar/Kommunikation/Nyheter/Nyhetsdokument/Forskn.strategier1.pdf>

Universitetet arbetar med följande profiler:

- Människors miljö, kommunikativa processer och demokrati
- Människors värde, hälsa och vitaliserande processer
- Människors affärer, IT och marknadens processer
- Människors sinnen, autonoma sensorsystem och industriella processer
- Människors villkor, möjligheter, hinder och öppnande processer

Chalmers

Chalmers beskriver sin situation i termer av konkurrens. I strategidokumentet står följande (s 3):
”I en allt starkare konkurrens om resurser, personal och studenter ska Chalmers vara en akademisk miljö där forskning och utbildning utvecklas till verksamheter på hög internationell nivå. Vetenskapliga kvalitetskriterier med internationella referensramar ska vara utgångspunkten för bedömning och utveckling av Chalmers akademiska verksamheter. Internationellt eftertraktad utbildning och forskningen vid den internationella forskningsfronten ska vara Chalmers riktmärken. För att nå tillräcklig styrka måste tillgängliga resurser användas på bästa sätt.”⁶

Chalmers har formulerat strategier för 2004-2007, som är uppbyggda kring ett antal vägval, uttryckta så att de blir vägledande för verksamheten. Handlingsplaner formas sedan inom olika ansvarsområden med vägvalen som utgångspunkt. I skolans strategidokument är vägvalen sammanfattade i 19 punkter – se nedan de som fokuserar på forskning och utbildning:

Forskning

- Forskningen koncentreras till starka forskningsområden.
- Forskningsområden vid Chalmers som är underkritiska avvecklas om de inte har förutsättningar att stärkas eller är av stor betydelse för övrig forskning.
- Chalmers kompletterar de egna styrkeområdena genom samarbeten med andra universitet eller institut, i Sverige eller utomlands. Samarbete kan också ske med företag och andra organisationer.
- Forskningen i gränsöverskridande projekt ökar. Därigenom skapas större dynamik och bättre möjligheter till samarbeten.

---

⁶ <http://www.chalmers.se/HyperText/strategier04-07.html>

- Doktoranderna skall vara fullvärdiga medlemmar i sin forskningsmiljö.
- Fortsatt fokus på god handledning krävs för att säkerställa forskarutbildningens kvalitet.
- Forskarutbildningens struktur förändras i samband med att ny utbildningsstruktur införs för alla utbildningsnivåer.

Utbildning

- En ny utbildningsstruktur införs för att öka utbildningarnas flexibilitet och för att fler skall nå examen.
- Utbildningarnas avancerade delar knyts närmre till starka forskningsområden.
- Program skapas i samarbete med andra universitet och med de näringar som har nära anknytning till Chalmers utbildningar.
- De korta utbildningsprogrammets yrkesfokus skall värnas och stärkas.
- Uppdragsutbildningens långsiktiga lönsamhet är viktigare än snabb tillväxt.

I Chalmers strategidokument tas profilering upp under rubriken ”forskning”. Här står det att Chalmers ska kraftsamla för att möta de satsningar som görs regionalt, nationellt och internationellt. Regional samverkan med framförallt Göteborgs universitet (GU) och med näringslivet ska förstärkas. Med GU ska samverkan utvecklas på bred front med särskild fokus på fysik, matematik, informationsteknologi, kemi och bioteknik. Man har utvecklat utbildningarna genom att göra dem mer flexibla och därmed lättare för studenterna att röra sig över olika ämnen.

KTH

KTH har en vision att bli ett ledande tekniskt universitet i Europa och världen. I dokumentet ”Idag och imorgon”, som formellt är skolans utvecklingsplan för perioden 2004-2007, anges vad skolan har tagit fasta på för att nå det målet.⁷ På ett övergripande plan vill universitetsledningen att KTH ska stå för djup kompetens inom teknikvetenskapen, och verka för gränsöverskridande utbildning, forskning och utveckling. Man har fört framtidsdiskussioner om kunskap, utbildning och i viss mån om universitetets roll som helhet. Man vill också låta frågor som rekrytering vara levande i den interna diskussionen och debatten.

KTH arbetar strategiskt med profilering dels via fokusområden, dels via ett antal profilområden. Ett fokusområde i KTH:s terminologi är ett tvärvetenskapligt metacentra som inriktas mot nya områden av vetenskaplig, industriell och samhällsrelevans. Dessa metacentra eller nätverk

⁷ <http://www.kth.se/styrdokument/utvecklingsplan/2004/utvecklingsplan04.pdf>

inom forskningen ska tjäna som motsvarighet till KTH:s nuvarande utbildningsområden inom ingenjörsutbildningen. Meningen är att man ska uppmuntra till samverkan utan att bygga upp en tungrodd organisatorisk överbyggnad. KTH prioriterar också ett antal profilområden som man menar är av stor betydelse för utvecklingen mot ett internationellt tekniskt forskningsuniversitet.

Ett område är *informationsteknik*. Den IT-forskning som bedrivs har två inriktningar. KTH är, enligt sin egen beskrivning, framstående på utvecklingen av IT som infrastruktur för människans växelverkan med datorer. Ett annat område är *bioteknik och läkemedel*. Bioteknik är KTH:s mest externt uppmärksammade verksamhet, såväl inomvetenskapligt som då det gäller industriell exploatering av forskningsresultat. Institutionen för bioteknologi har på kort tid vuxit till en av de största vid högskolan. Områden som genetik och forskning kring proteiners strukturer och forskning kring biologiska processer och material ger förutsättningar för både vetenskaplig och industriell utveckling inom en mängd områden.

Ett tredje område är *teknisk biovetenskap*, ett område som på ett övergripande plan handlar om samspelet mellan medicin och teknik. Här ryms både mer traditionell medicinteknisk forskning och nyare forskning om biologiska och biokompatibla material. *Material- och nanovetenskap* är ett fjärde profilområde, ett område som allmänt anses ha förutsättningar att revolutionera den tekniska forskningen inom viktiga och klassiska teknikområden. Ett konkret tillämpningsområde för nano- och mikroteknik är medicinsk teknik, där mindre komponenter kan innebära helt nya former av kirurgi och behandlingsmetoder. *Samhällsbyggnadens infrastruktur* är ytterligare ett profilområde. Den centrala frågeställningen handlar om den byggda miljöns funktionalitet och användbarhet. *Energiteknik* är ett område där KTH har fungerat som en viktig resurs för industri och samhälle. *Hållbar utveckling* är ett område där det pågår aktiv forskning, och som också är av betydelse för KTH:s roll att förse samhället med användbar kunskap.

Teknisk mekanik omfattar olika typer av mekanik och akustik och är ett styrkeområde på KTH, vilket bl.a. speglar sig i omfattningen av examinerade inom forskarutbildningen. *Arkitektur och design* behandlar relationen mellan teknik, människa och form, och KTH har en ambition att deras arkitekturutbildning ska erkännas som en reell blandning av gestaltning och teknisk utveckling. *Nya produkter och ny produktionsteknik* är ytterligare ett profilområde. Tekniska universitet har traditionellt varit engagerade i att forska kring produktutveckling och produktionsteknik, och för KTH är det viktigt att hålla sig framme, bl.a. genom att studera

produktens prestanda och fysiska beteende ur ett helhetsperspektiv. *Matematik med tillämpningar inom teknik- och naturvetenskap* är ett sista profilområde.

Slutligen kan nämnas att KTH både vill verka för akademisering och kommersialisering. I slutet av visionsdokumentet (s 32) sägs följande: ”Humboldts idéer om universiteten som självständiga institutioner [...] måste alltjämt vara en ledstjärna för KTH. Endast under sådana förhållanden kan vi rekrytera de vetenskapliga medarbetare vi behöver”. KTH vill också arbeta för att stärka sina industriella samarbeten, och vill bli en ledande aktör i fråga om kommersialisering av forskning.

Det finns inte mycket i valet av profilområden som tyder på att man medvetet velat föra in kulturinslag i utbildningarna på KTH. Dock är det så att somliga utbildningsprogram har stöpt om, åtminstone till viss del, och breddats till att innehålla mer av kulturella inslag. Design har exempelvis fått större utrymme på materialrelaterade utbildningar (Design och produktframtagning, Materialdesign). Vid institutionen för numerisk analys och datalogi (NADA) samt institutionen för tal, musik och hörsel (TMH) pågår ett avancerat samspel mellan teknik och olika kulturella dimensioner, för att nämna ett par forskningsrelaterade exempel. Även om vi inte funnit uttryck för kulturell profilering i förteckningen av profilområden så finner vi att medvetenheten om kulturens betydelse är stor på KTH.

Sammanfattningsvis, vår dokumentgenomgång har visat att i fallet Malmö högskola är det tydligt att både utvecklandet av utbildningar med kulturella inslag samt fokuseringen på problemområden och frågeställningar som i sig är ämnesöverbryggande, är en väsentlig del av de mål som man satt upp för sin verksamhet. På Högskolan Dalarna har man formulerat tre profilområden av vilka två förenar kulturella inslag med andra ämnen, eventuellt även det tredje området. Vid Örebro universitet har man fem profilområden vilka samtliga utgår från Människan och vidare i var sin riktning. Redan detta synsätt på hur man ringar in och formulerar ett arbetsfält på ett universitet bär på en medvetenhet om kulturella och tvärdisciplinära element som hörnstenar i utbildningen och forskningen. Vid Chalmers och KTH är det mindre uttalat att man i sig ser ett värde i att föra in kulturinslag i sina utbildningar. Man har formulerat styrkeområden som man vill ska karaktärisera sitt lärosäte men kultur ingår inte explicit där. Ett par av KTH:s profilområden bär på kulturella inslag (*Arkitektur och design* samt *Samhällsbyggnadens infrastruktur*) och kulturella inslag finns på flera av utbildningsprogrammen. Detsamma gäller för Chalmers; man samverkar med Göteborgs universitet och Högskolan för design och konst när det är relevant, exempelvis kring design, men det är inte genom inslag av

kultur som man avser att profilera sig. Det övergripande intrycket för Chalmers och KTH är att man vill utveckla teknikområdena genom disciplinär fördjupning och näringslivssamverkan, även genom strategiska allianser, snarare än genom att föra in kultur i verksamheten och utveckla nya typer av utbildningar med inslag av kultur.

5. SLUTSATSER

Föreliggande kartläggning har visat på det stora utbud av tvärvetenskapliga kulturutbildningar som ges idag vid de svenska universiteten och högskolorna. Såväl omfattningen av utbildningarna som mångfalden inom dem har överraskat. Ämneskombinationerna är emellanåt djärva.

Utbudet av kulturutbildningar har ökat vid de svenska lärosätena, särskilt vid högskolorna och de nya universiteten. Tittar vi närmare på dessa utbildningar ser vi att det är otraditionella typer av kulturutbildningar som det handlar om, och otraditionella kombinationer av kulturämnen och andra ämnen som tillhandahålls som sammanhängande utbildningar vid högskolorna.

Dessa kulturutbildningar spänner inte bara tvärs över ämnen och discipliner utan ofta över hela vetenskapsområden, dvs humaniora, samhällsvetenskap, naturvetenskap, teknik eller medicin. Tidigare kultureller utbildningsprogram som gavs vid lärosätena var endast undantagsvis av en sort som överbyggade olika vetenskapsområden. Det alltigenom normala var att man höll en utbildning inom vetenskapsområdets, ofta sammanfallande med fakultetens, gränser. Möjligen hade utbildningarna inslag från närliggande discipliner inom ett annat vetenskapsområde. Tvärvetenskapligheten drogs därmed sällan så långt. Här talar vi dock om stora steg; överbryggingar mellan teknik och konstnärligt arbete eller mellan ekonomi och kulturvård.

Uppkomsten av de nya typerna av kulturutbildningar kan bland annat förstås ur ett marknadsperspektiv. Upplevelseindustrin har expanderat under 1990-talet och med denna expansion har följt ett ökat behov av utbildad arbetskraft. Det finns fler jobb inom en viss del av kulturektorn. Den andra sidan av samma mynt är att många kulturutbildade människor har haft svårt att få jobb efter att ha genomgått någon av de mer traditionella kulturutbildningar som givits vid universiteten. Även mot denna bakgrund har det funnits ett behov av att göra dessa personer och deras utbildningar mer attraktiva på den arbetsmarknad som står till förfogande. Det har därmed funnits incitament att förnya kulturutbildningarna både från de studerandes sida och från arbetsmarknadens sida. I vilken grad som dessa i realiteten har påverkat utvecklingen kan vi dock inte uttala oss om.

Vilka implikationer ser vi som en konsekvens av ökningen av kulturutbildningar och framväxten av de nya utbildningsvarianterna? Vilka utbildnings- och forskningspolitiska följder kan dessa utvecklingstrender få?

För det första menar vi att både volymen av antalet utbildningar inom kulturområdet och de nya otraditionella ämneskombinationerna har kommit för att stanna. Kultursektorn inklusive medie- och upplevelseindustrin kommer att fortsätta vara en betydelsefull näringsgren i framtiden och den kommer ha ett varaktigt behov av utbildad arbetskraft. Den moderna och diversifierade kultursektorn är ingen tillfällig bransch. Denna sektor har dock ett ganska begränsat behov av personer med enbart en ämnesexamen, en fil. kand. eller fil. mag. Den sortens ämnesfördjupning som sådana examina representerar är mindre gångbar om man vill arbeta som producent, kulturadministratör eller designer. Däremot är sådana fördjupningskunskaper fortsatt nödvändiga inom de traditionella kulturyrkena som exempelvis arkeolog och intendent. Det finns alltså skäl att tro att de nya och otraditionella och mera praktiskt yrkesinriktade ämneskombinationerna har kommit för att stanna vid sidan av de traditionella programmen.

För det andra, yrkesperspektivet är redan starkt i dessa utbildningar och det kommer sannolikt att stärkas än mer. Dessa utbildningar syftar till jobb inom kultursektorn; de leder däremot inte självklart till djup akademisk ämneskunskap och de leder därmed inte säkert till behörighet att bli antagen till en forskarutbildning. Följden blir en viss yrkesorientering. Detta i sin tur kan mycket väl på lite sikt komma att leda till en växande tudelning mellan de etablerade universiteten och de små och medelstora högskolorna, där universiteten (framför allt) ger utbildning inom de traditionella akademiska disciplinerna samt forskarutbildning, medan högskolorna (framför allt) profilerar sig mot yrkesinriktad högre utbildning bestående av en pragmatisk blandning av ämnen, tvärs igenom disciplinräns och vetenskapsområden. Universiteten kommer säkert också ge olika utbildningar med blandad ämneskombination, vid sidan av utbildning inom enskilda discipliner. Högskolorna har inte samma möjlighet att välja; deras chans ligger antagligen i att ge en typ av utbildningar som både är eftertraktade och som företrädesvis inte ges vid universiteten. De styrdokument som vi tittat närmare på stödjer uppfattningen om en allt tydligare uppdelning mellan etablerade större lärosäten och nya och/eller något mindre lärosäten. Den avsikt som Malmö högskola, Högskolan Dalarna och Örebro universitet uttrycker att låta kultur utgöra en viktig del i formerandet av deras respektive styrkeområden, kontrasteras relativt tydligt mot avsaknaden av motsvarande skrivningar hos Chalmers och KTH. Där handlar istället skrivningarna om ämnesfördjupning och om att endast ge utbildningar inom områden där man bedriver (framgångsrik) forskning och om att ha ett utvecklat näringslivssamarbete. Det är naturligtvis ändå inte möjligt att på något sätt generalisera utifrån dessa fem exempel; de kan enbart tala för sig själva.

En *synbar* paradox kan skönjas gällande tanken om profilering: enskilda lärosäten blir alltmer profilerade genom att de fokuserar på den forskning och utbildning som de har bäst kompetens inom samt finner mest gångbar, samtidigt som systemet för högre utbildning totalt sett kommer breddas genom att utbudet av kurser och program sammantaget kommer att bli större. Toleransen för allt bredare och även för udda utbildningskombinationer kommer rimligen att öka. Man kan till och med tänka sig att även enskilda lärosäten också breddas genom att de profilområden som man väljer att kraftsamla kring ligger förhållandevis utspridda längs det disciplinära spektrumet. Det finns egentligen ingen motsättning mellan profilering och breddning. De nya kulturutbildningarna utgör ”levande” exempel på såväl profilering som breddning på en och samma gång.

De nya kulturutbildningarna är väl förankrade i de styr- eller strategidokument som lärosätena har tagit fram, åtminstone beträffande de två högskolor och det universitet vars skrivningar vi valt att titta närmare på i detta avseende. Utifrån dessa dokument står det klart att de nya kulturutbildningarna inte har tillkommit av en slump utan är en del av en medveten strategi att profilera högskolan gentemot andra lärosäten som man uppfattar att man konkurrerar med. Vid de två tekniska universitet/högskolor som vi också undersökte fanns inte samma formuleringar i deras respektive strategidokument. De sökte också profilera sig men utifrån andra utgångspunkter och med delvis andra medel.

De nya kulturutbildningarna utgör i många fall resultatet av ett betydande nytänkande vid våra lärosäten. Även om problem och tveksamheter emellanåt kan noteras beträffande somliga utbildningar måste det sammantaget konstateras att dessa otraditionella utbildningar representerar ett stort mått av entusiasm hos lärare och utbildningsplanerare samtidigt som de representerar en förändringsbenägenhet och en marknadsorientering som på det hela taget är välkommen. De nya kulturutbildningarna kommer sannolikt att utgöra en framtida viktig del i respektive lärosätes utbildningsprofil, särskilt för högskolorna och de mindre universiteten.

Ett antal frågetecken finns också. Får studenterna jobb efter kulturutbildningarna? Erkänns utbildningarna av arbetsgivare i lika hög grad som mer traditionella utbildningar? Finns det svårigheter med att göra utbildningarna ”sammanhängande”, dvs förmår lärare att integrera undervisningen i konstnärliga ämnen med andra ämnen så att utbildningarna hänger ihop på ett logiskt och naturligt sätt? Dessa frågor har vi inte svaren på, men frågorna är antagligen avgörande för om högskolorna kommer att lyckas med sina satsningar på de nya kulturutbildningarna. Samtidigt som framväxten av utbildningarna uppfattas som i grunden dynamisk så finns skäl att

vara kritisk mot potentiella inslag av kortsiktiga analyser på lärosätena eller rentav populism i utbildningarnas innehåll, syftande till att locka studenter.

Vi tolkar framväxten av dessa utbildningar som en del i den process av strukturomvandling som sedan en tid pågår vid de svenska lärosätena (förvisso också utomlands). Utbildningarna är förstås ett resultat av omvandlingen men utgör också en indikator på den. Denna omvandling kommer helt säkert fortgå och vi menar att respektive lärosätes utbildningsprofil kommer visa sig vara mycket viktig för lärosätets möjligheter att lyckas hävda sig på en relativt konkurrensutsatt framtida utbildnings- och forskningsarena.

APPENDIX:

UTBILDNINGSPROGRAM RIKTADE MOT KULTUR- OCH UPPLEVELSESEKTORN

Följande inventering omfattar kulturbildningar vid universitet och högskolor. Redovisningen av dessa baseras på uppgifter i kurskataloger och på lärosätenas hemsidor. Det finns en mängd eftergymnasiala utbildningar som riktar sig mot kultursektorn men som inte räknas som högskoleutbildningar och följaktligen inte finns med i översikten. Utbildningarna är kategoriserade på följande sätt:

1. *Konstnärliga utbildningar.* Dessa omfattar musik, dans, bild, teater, foto, film och författarskap men inte arkitektur och design som har fått utgöra egna grupper. Inom de konstnärliga utbildningarna är det konstnärliga inslaget större än det funktionella.
2. *Arkitektur* omfattar utbildningar inom arkitektur. Landskapsarkitektur har dock inte tagits med här.
3. *Kultur-management* innehåller ekonomi eller marknadsföring i kombination med kulturvetenskapliga eller konstnärliga ämnen. Utbildningen syftar till arbete som länk mellan de som arbetar i kulturfären och mottagarna/publiken/konsumenterna, t.ex. med att administrera evenemang.
4. *Kulturadministrativa utbildningar och kulturförvaltande utbildningar.* De utgörs av de estetiska ämnena exkl. de konstnärliga, dvs. kulturvetenskaperna. Dessa slags utbildningar är ej tvärvetenskapliga. De syftar till att administrera, förvalta och distribuera kultur och kulturarv men ej marknadsföra eller skapa evenemang som *kultur-management*. De är snarare inriktade mot offentlig än mot privat sektor.
5. *Medie- och kommunikationsutbildningar och journalistik.* Budskapet och förmedlingen av detta står i centrum. Man utnyttjar emellanåt multimedia som verktyg men också i hög grad andra media.
6. *Multimediautbildningar.* Dessa utbildningar har tekniken i fokus via elektroniska media och etermedia med inslag av konstnärliga ämnen (musik, grafik, form, design).

7. *Produktdesign* har produkten i fokus och det konstnärliga inslaget utgör endast en del av förädlingsvärdet. Denna del kan vara så liten som 5 poäng men i andra fall betydligt större. Vi skiljer mellan 1) rena designutbildningar, 2) industriell produktdesign med konstnärliga inslag, 3) materialspecifika produktdesignutbildningar (inom en industribransch eller ett materialområde – trä/textil/metall/glas), 4) hantverksutbildningar och 5) industriella produktdesignutbildningar utan konstnärligt inslag.

8. *Turism* omfattar de utbildningsprogram som riktar sig mot turismnäringen.

9. *Öppna program*. Kategorin utgörs av de arenor som Luleå tekniska universitet arbetar med.

Metod

I det följande görs en inventering av kulturutbildningar vid de svenska universiteten och högskolorna. Inventeringen grundar sig på två empiriska material, dels Högskoleverkets NU-databas, dels de kursbeskrivningar som finns i kurskataloger för universitet och högskolor och på universitetens och högskolornas webbsidor för höstterminen 2004.

NU-databasens statistik över helårsstudieplatser inom olika ämnen har använts ovan för att beskriva hur antalet helårsstudieplatser på kulturutbildningarna har utvecklats över tiden. Statistiken täcker utvecklingen under åren 1997-2003. Denna statistik fångar endast till liten del det fenomen som vi upplever som mest nytt, nämligen att kulturämnen i allt större utsträckning håller på att integreras med andra ämnen. För att undersöka detta krävs en mer ingående studie av de utbildningar som erbjuds vid universiteten och högskolorna.

Genomgången av kursbeskrivningar ger en översiktlig bild av utbildningarnas innehåll. Kursbeskrivningarna har bedömts som intressanta, dels eftersom de utgör det beslutsunderlag på vilket många studenter grundar sitt utbildningsval, dels eftersom de i egenskap av självpresentationer speglar utbildningsanordnarnas uppfattning om vad som kan attrahera studenter men också i vilken utsträckning som konst- och kulturämnen lyfts fram som ett särskilt intressant inslag på utbildningarna.

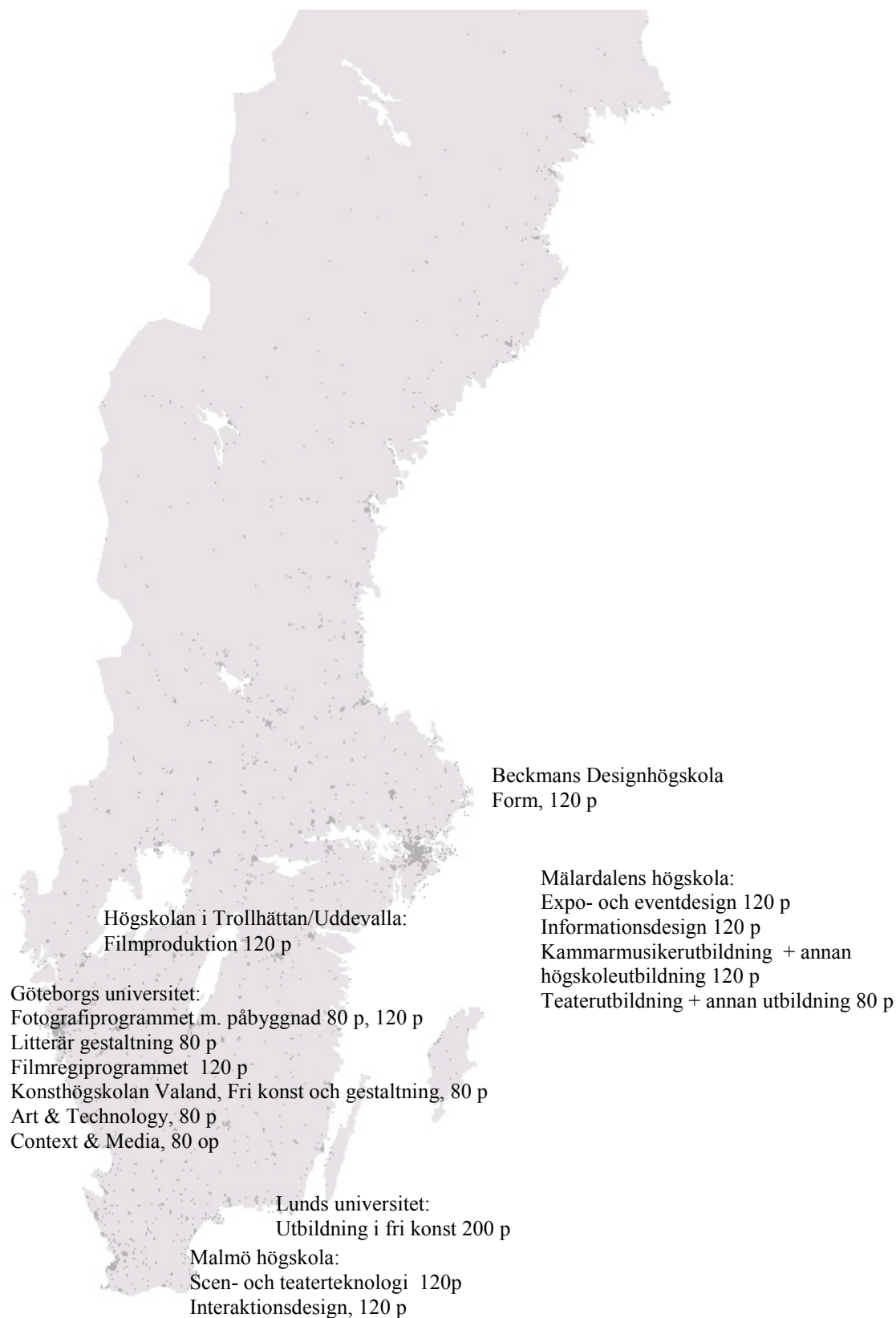
Vi har avgränsat studien till att gälla utbildningsprogram på 40 poäng eller längre. Studien fokuserar i första hand på utbildningar som är av sådan karaktär att konstnärliga ämnen blandas

med andra ämnesområden. De rent konstnärliga utbildningarna får därför ett mindre utrymme i kartläggningen och därmed även de konstnärliga högskolorna.

Genomgången av utbildningsprogrammen i studien baseras i huvudsak på kursbeskrivningarna i digital form, dvs. de som finns på respektive högskolas hemsida. Detta eftersom dessa kursbeskrivningar i allmänhet ger en något fylligare information om programmet. Informationen på hemsidan kan även uppdateras och därmed omfatta förändringar eller tillägg som inte finns med i den tryckta upplagan.

Översikten blir med nödvändighet ett resultat av hur vi har valt att definiera kultur samt av hur väl vårt primärmaterial, dvs. Höskoleverkets statistik på ämnesnivå, kurskataloger och kursbeskrivningar, förmår spegla utbildningarnas innehåll. Vi kan därmed inte göra anspråk på att vara i alla avseenden heltäckande utan lägger istället vikt vid att öppet redovisa de urval och avgränsningar som vi har gjort.

Nya konstnärliga utbildningar

Figur 1. Nya konstnärliga utbildningar

Kategorin omfattar de utbildningsprogram som lär ut konstarterna musik, dans, bild, teater, foto, film och författarskap. Arkitektur och design har fått utgöra egna kategorier eftersom de har ett tydligt funktionellt inslag som kompletterar det konstnärliga. Hantverksutbildningar har placerats i designkategorin, då de utbildningarna också syftar till att skapa produkter med tydliga bruksvärden även om de också kan vara enbart konstverk.

Det finns en rad konstnärliga högskolor i Sverige. Ett antal av dessa är fristående och finns i Stockholm: Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga konsthögskolan, Kungliga musikhögskolan, Operahögskolan och Teaterhögskolan. Den här gruppen utökades 1 januari 2003 då Beckmans designhögskola erhöll examensrätt och högskolestatus. Resterande konstnärliga högskolor är universitetsanknutna, t.ex. Konsthögskolan Valand (Göteborgs universitet), Högskolan för teater, opera och musikal (Göteborgs universitet), Konsthögskolan i Malmö (Lunds universitet), och Konsthögskolan i Umeå (Umeå universitet). Här ingår också de fem musikhögskolorna i Göteborg, Malmö, Piteå, Örebro och Ingesunds musikhögskola i Arvika.

I denna studie är vi i första hand intresserade av utbildningar som är av tvärvetenskaplig karaktär och där konstnärliga ämnen integreras med andra ämnesområden, vilket är en viktig och väsentlig avgränsning just när det gäller den här gruppen utbildningar. Det är främst i de fall som de konstnärliga utbildningarna är tvärvetenskapliga i någon bemärkelse som vi valt att studera dem djupare. Som sagts tidigare ingår inte traditionella renodlade konstnärliga utbildningar vid exempelvis konsthögskolorna i kartläggningen.

Konst och teknik

Många konstnärliga utbildningar blir allt mer beroende av teknik. Detta syns framför allt inom utbildningsområden som film och teater. Även inom konstutbildningarna blir användningen av multimediebaserade verktyg allt vanligare. Ett konstverk kan idag lika gärna bestå av ljud och bild, som av lera eller färg på en duk.

Ett exempel på en utbildning som integrerar konst och teknik är Form (120 p), som ges vid Beckmans designhögskola i Stockholm. Utbildningens mål är att ge studenten en bred och yrkesorienterad kunskapsbas med tonvikt på industriella produkter och rumsgestaltning. Utbildningens innehåll utgörs av både teoretiska praktiska moment inom huvudämnet form. Här ingår bland annat verkstadsstudier, materiallära, ergonomi, ljuslära och ekologi. Parallellt tillkommer under hela studieperioden studier i designhistoria och teori samt konstnärlig träning.

Filmregiprogrammet vid Göteborgs universitet (120 p) är en utbildning som varvar praktiska arbeten med film- och bildteoretiska ämnen såsom studier i filmhistoria, dramaturgi samt film/kultur/mediapolitiska studier. Ett uttryck för betydelsen av teknik i programmet är att man här, utöver filmregikurser och kurser i närliggande ämnen, även ger undervisning i tekniska färdigheter och filmisk metodik. Studenterna i filmregi får en introduktion i användandet av filmkameror, klippbord, video- och DV-teknik (Digital Video-teknik), digital redigering, ljus, ljud och materiallära, digital redigering och bildbearbetning.

En betoning på integrerade kunskaper är också tydlig i Filmproduktionsprogrammet (120 p) vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla. Målsättningen med programmet är att utbilda ledare av kreativa organisationer som arbetar med rörliga bildmedia. Att vara producent innebär att ha det totala ansvaret för en medieproduktion. Producenter behöver därför breda kunskaper såväl i företagsekonomi och beteendevetenskap som i filmproduktion. Programmets karaktärsämne är företagsekonomi. Detta plus filmproduktion, där också praktiska moment ingår, ger en bred kompetens att arbeta med olika områden.

Även inom scen- och teaterkonst finns ett väsentligt tekniskt inslag. Programmet Scen- och teater teknologi (120 p) vid Malmö högskola har som mål att studenterna ska förvärva en bred praktisk och teoretisk kompetens inom ljus-, ljud- och scenteknik, scenografi och scenproduktion. Studenterna ska utveckla sin förmåga att reflektera över, presentera och genomföra olika tolkningar av konstnärliga intentioner inom ovan nämnda verksamhetsfält. Studenterna ska även lära sig att samarbeta med de olika yrkesgrupper som verkar inom den kulturella sfären. Ett liknande angreppssätt används i Fotografprogrammet, 120 p, som ges vid Göteborgs universitet.

Ytterligare ett exempel på teknikens ökade betydelse är att Konsthögskolan Valand som utöver ett femårigt magisterprogram i fri konst ger magisterprogrammet Fri konst och digital gestaltning (80 p). Utbildningen vänder sig till konstnärer eller konststuderande som läst 120 konsthögskolepoäng eller motsvarande och erbjuder specialisering inom videokonst, ljudkonst, interaktivitet och nätverk, rumslig gestaltning och digitala metoder samt grafik. Undervisningen är strukturerad kring de olika inriktningarna. Workshops och seminarier ska främja korsbefruktning både mellan dessa områden och med andra konstformer. Störst vikt läggs vid studenternas eget arbete. På seminarier synliggörs, beskrivs och diskuteras såväl de digitala verktygens funktionalitet/begränsningar som konstnärligt syfte, innehåll och gestaltning. Efter

avlagd magisterexamen finns möjlighet för studenter från programmet att söka till en utbildning av forskningskaraktär, Konstlab. Ett magisterprogram i Fri konst ges också vid Lunds universitet (200 p).

Övriga tvärvetenskapliga utbildningar

Det finns utbildningar som helt och hållet bygger på en tvärvetenskaplig grund. Det kanske mest intressanta utbildningsprogrammet inom denna kategori är Art & Technology (80 p) vid Göteborgs universitets konstnärliga fakultet.

Art & Technology är, enligt kursbeskrivningen, ett påbyggnadsprogram som vänder sig både till studerande med bakgrund inom teknik och naturvetenskap som vill arbeta med konstnärliga metoder och fördjupa sig inom teknologier för datorgrafik och ljud, och till konstnärer från olika områden som vill lära sig den nya tekniken. Ett basblock med grundläggande matematik och enkel programmering för konstnärer eller konstnärlig introduktion för tekniker anpassas efter studentens individuella bakgrund. Teorikurser varvas sedan med projekt och workshops där studerande med olika bakgrund arbetar tillsammans, ledda av internationellt erkända gästlärare. Projekten kommer ofta att resultera i offentliga utställningar och konserter. Programmet inriktas på standardutrustning som studenterna kan ha tillgång till efter utbildningen, samtidigt som avancerad teknik kan ingå i speciella projekt. Programmet avslutas med ett examensarbete på 20p, som kan leda till magisterexamen.

Ett intressant magisterprogram ges också vid samma universitet. Det tvååriga magisterprogrammet Context and Media riktar sig till de som vill utbilda sig inom samtidskonst och verka som konstnärer med hjälp av digital teknik och media. Det primära syftet är att hjälpa varje student att identifiera lämpliga metoder för detta.

Programmets upplägg syftar till att påvisa att konstnärliga projekt och objekt alltid hänger samman med existerande strukturer och kontext och att dessa samband behöver identifieras och bearbetas av konstnären. Utbildningen erbjuder möjligheter att belysa och diskutera funktion, omfattning och begränsningar i användandet av digital teknologi inom konstens praktik. Kursen bearbetar också den kreativa processen och diskuterar konstnärens roll i samtiden samt hur andra fält (t ex miljö/arkitektur, historia, sociala, politiska, ekologiska) kan stödja eller för övrigt påverka ett verks mening.

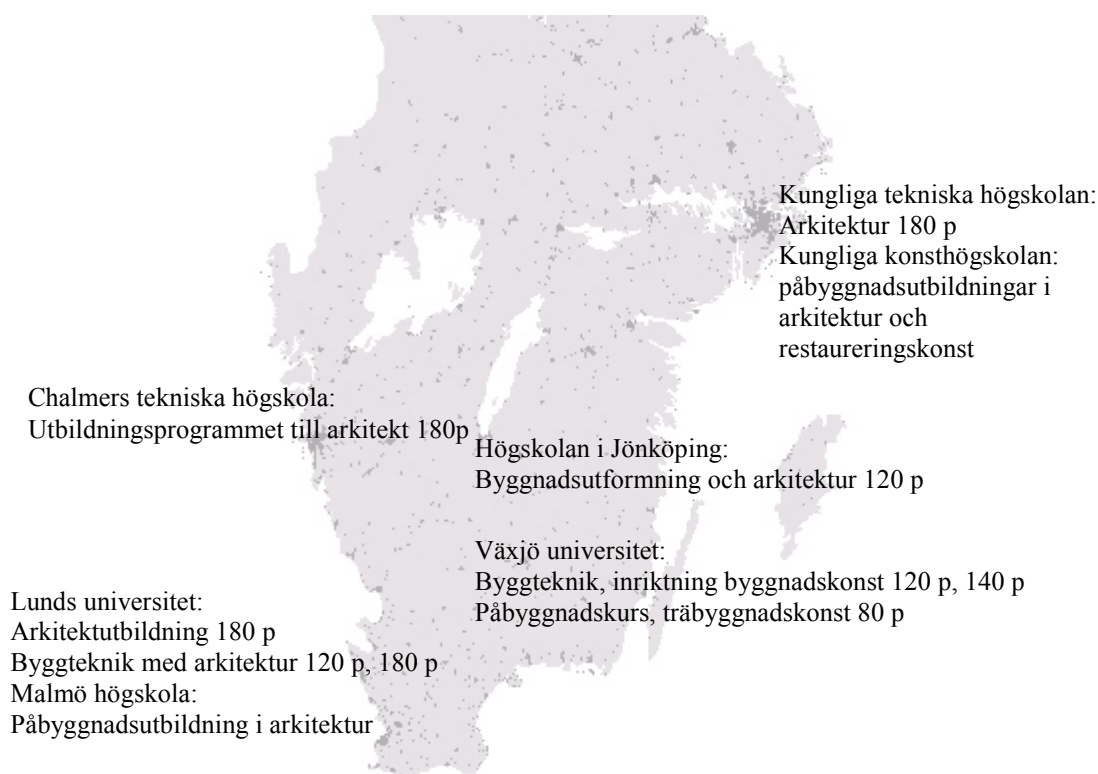
En utbildning som kanske lika gärna kan hänföras till kategorin design är programmet Interaktionsdesign (120 p) vid Malmö högskola. Interaktionsdesign är ett nytt och expanderande område i gränslandet mellan design, konst och digitala teknologier. Enligt kursbeskrivningen innebär arbete med interaktionsdesign att producera mer än bara artefakter, det innebär att skapa upplevelser som uppenbarar sig successivt. Till exempel är en webbsida eller ett datorspel interaktivt, eftersom de val användaren gör skapar upplevelsen. Det treåriga utbildningsprogrammet Interaktionsdesign har starkt fokus på de nya digitala teknologiernas möjligheter. Programmet baseras på ett urval av ämnesområden som har speciell relevans för interaktionsdesign, där digital teknik möter estetisk och användarorienterad design. På Malmö högskola finns också ett tvåårigt magisterprogram, Interaktionsdesign magister, som är specialiserat mot design av interaktiva digitala system med speciellt fokus på att skapa goda brukskvaliteter.

Mälardalens högskola erbjuder två flervetenskapliga kombinationsprogram där man kan få en Kammarmusikerutbildning på 120 poäng, eller en Teaterutbildning om 80 poäng plus annan högskoleutbildning. Kammarmusikerutbildningen är en unik musikerutbildning i Västerås. Kungliga musikhögskolan ansvarar för kursplaner, antagningsprov och examination och musikutbildningen kombineras med valfria studier ur hela utbildningsutbudet (med några få undantag) vid Mälardalens högskola. Studenten kan välja program eller kurser inom teknik, miljö, vård, data, naturvetenskap, språk, humaniora, ekonomi eller annan samhällsvetenskap. Utbildningen omfattar dels en musikerutbildning på halvfart, 40-60 poäng, dels 40- 60 poängs studier ur högskolans övriga utbud. Undervisning på huvudinstrumentet sker i grupp och individuellt finns möjlighet till påbyggnad 61-80 poäng.

Mälardalens högskola erbjuder också en unik kombinationsutbildning i Eskilstuna med fokus på teater. Teaterutbildningen kombineras med valfria studier (med några få undantag) ur hela utbildningsutbudet vid Mälardalens högskola. Utbildningen omfattar dels en teaterutbildning på halvfart, 40 poäng, dels 40 poängs studier ur högskolans övriga utbud. Studenter kan bland annat välja program eller kurser inom teknik, miljö, vård, data, naturvetenskap, språk, humaniora, ekonomi eller annan samhällsvetenskap. I teaterkurserna kommer studenterna i kontakt med alla de yrken som är inblandade i det kollektiva arbete som ligger bakom en teaterföreställning. Praktiskt såväl som teoretiskt lär sig de studerande hur en teaterföreställning kommer till. Utbildningen behandlar moment som pjäsläsning, pjäsanalys, skrivarbete, regi, skådespelarträning, scenografi, kostymteckning, mask, ljus, ljud, musik och teaterproduktion.

Utöver de ovan nämnda utbildningarna finns flera unika utbildningar, som alla har mer eller mindre särpräglade inslag. Ett exempel är den tvååriga författarutbildning som ges vid Göteborgs universitet, Litterär gestaltning (80 p). Den syftar till att fördjupa kunskaperna i konstnärligt skrivande genom textdiskussioner, seminarier och konstnärliga projekt. Ett annat exempel på unik konstnärlig utbildning, är Informationsdesign och Expo- och eventdesign vid Mälardalens högskola. Syftet med båda utbildningarna är att studenter ska kunna arbeta med utställningar och event i vid mening. Efter genomgången utbildning i informationsdesign ska studenten ha fått kunskap om hur man kan kommunicera i och kring det fysiska och imaginära rummet. Utbildningen inom området expo- och eventdesign syftar till att studenter ska kunna skapa ”stämningar och miljöer utifrån olika kombinationer av produkter-företeelser-ljud/ljus-musik och rörlig bild”.

Arkitektur

Figur 2. Arkitektur

Traditionella arkitekturutbildningar ges vid Chalmers tekniska högskola, Kungliga tekniska högskolan och Lunds universitet. Samtliga utbildningsprogram utgörs av en basutbildning som kompletteras med valfria kurser, vilket gör att studenterna själva i viss mån kan styra inriktning och fördjupning.

Vid Kungliga konsthögskolan i Stockholm finns två påbyggnadsutbildningar inom arkitektur: Påbyggnadsutbildning i arkitektur och Påbyggnadsutbildning i restaureringskonst. Kurserna omfattar 40 poäng och är möjliga att delvis tillgodogöra sig i en forskarutbildning. Arkitekturutbildningen vänder sig i första hand till arkitekter, men enligt kursbeskrivningen även till exempelvis tekniker, journalister, konstnärer och fotografer med ”starkt intresse för arkitektur”. Påbyggnadsutbildningen i restaureringskonst vänder sig också i första hand till arkitekter, i andra hand till antikvarier, ingenjörer och andra med inriktning på praktisk

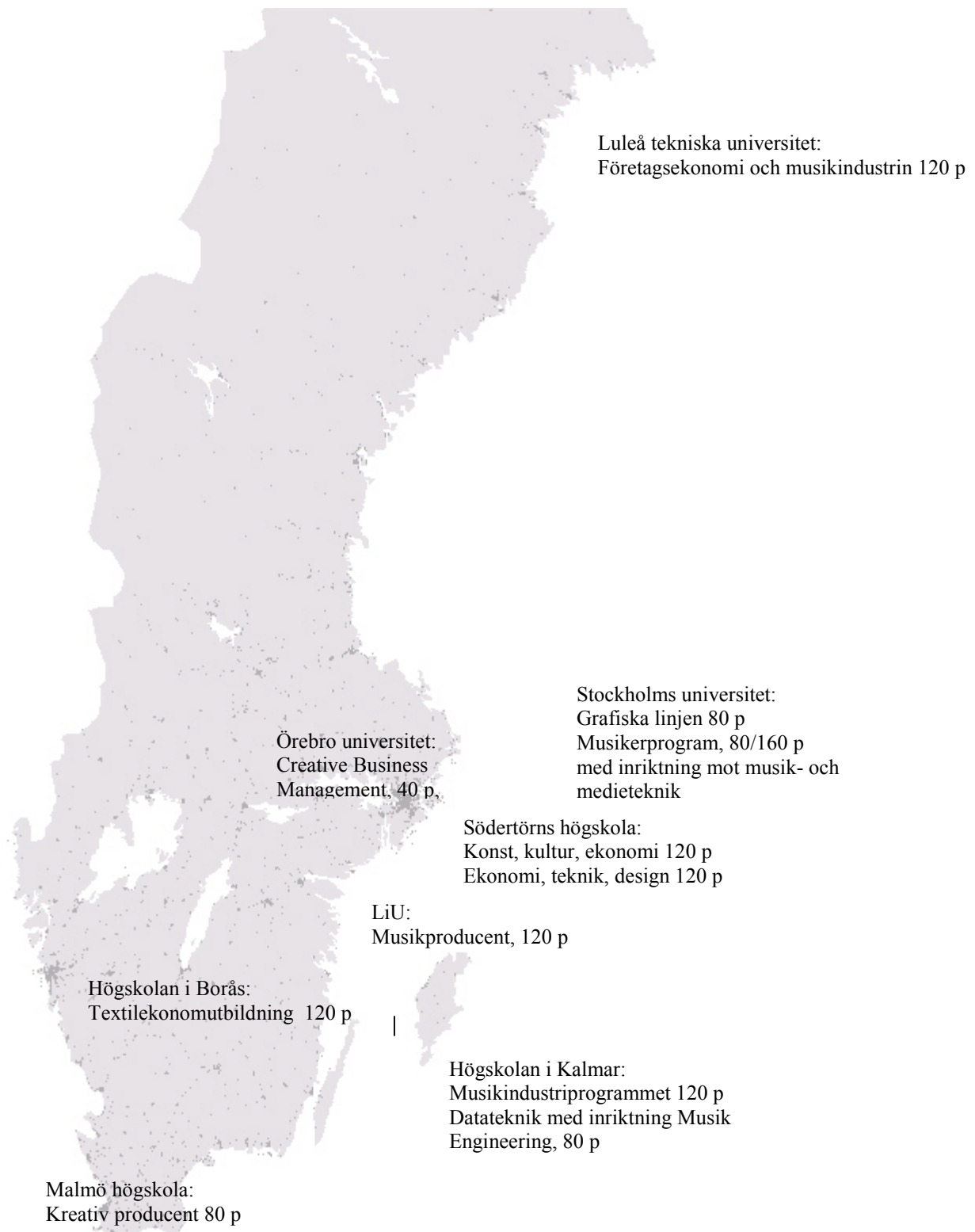
byggnadsvård. Den sistnämnda utbildningen kräver utöver akademisk grundexamen även minst ett års yrkesverksamhet.

Vid Malmö högskola finns ytterligare en påbyggnadsutbildning i arkitektur: Arkitektur och stadsplanering, som är en ettårig utbildning som vänder sig till den som vill fördjupa sin kompetens med inriktning mot samspelet mellan bebyggelse, landskap, sociala integrationsmönster och historiska referenser.

Ytterligare tre utbildningsprogram har sorterats in i denna kategori: Byggteknik med inriktning mot byggnadskonst vid Växjö universitet (120/160 p), Byggnadsingenjör med inriktning mot arkitektur och miljöanalys (120 p), vid Högskolan i Jönköping samt högskoleutbildningen i byggteknik med arkitektur (120 p) som ges vid Lunds universitet. Det först nämnda programmet har, enligt programbeskrivningen, en tydlig inriktning mot ”arkitektur, byggnadsvård och andra kunskapsområden där det sköna och ändamålsenliga är viktigt”. Det vänder sig till den som har intresse av den byggda miljön.

Byggteknikprogrammet vid Växjö universitet är en byggnadsteknisk utbildning med inriktning mot arkitektur och miljöanalys. Det primära syftet är att utbilda byggnadsingenjörer med goda kunskaper i att projektera, planera och utforma byggnader ”både byggnadstekniskt och arkitektoniskt”. En liknande treårig högskoleutbildning, Byggteknik med arkitektur 120 p, ges vid Lunds tekniska högskola där man parallellt med ämnen som matematik, CAD och fysik läser kurser med mer påtaglig arkitekturprägel.

Kulturmanagement

Figur 3. Kulturmanagement

Utbildningsprogram inom kategorin Kulturmanagement kombinerar företagsekonomi eller marknadsföring och kulturvetenskapliga eller konstnärliga ämnen. Utexaminerade studenter fungerar i yrkeslivet som en länk mellan kultursfären och konsumenterna. Ett uppdrag för en ”kulturmanager” kan vara att administrera evenemang av olika slag.

Utbildningarna har vanligen en bas i företagsekonomi och leder till en företagsekonomisk examen, med profilering mot antingen musik, kultur, design m.fl. Utbildningarna vänder sig till den som vill komplettera sin konstnärliga kompetens och sitt intresse med ekonomiska kunskaper. De vänder sig också till personer som vill arbeta inom kulturbranschen, men inte nödvändigtvis som skapande konstnär eller praktiserande musiker utan som agent, producent, projektledare, kulturadministratör eller kulturansvarig på företag m.m.

Inom kategorin kan man urskilja olika slags utbildningar. Här finns utbildningar som har en inriktning mot *konst- eller designmanagement* och utbildningar som inriktar sig mot *musikmanagement*. Utöver dessa finns två utbildningsprogram med bredare inriktning.

Konst/designmanagement

Textilutbildningen (120 p) i Borås syftar till att utveckla studentens förmåga att identifiera, formulera, strukturera och lösa frågeställningar inom det textilekonomiska området. Vidare är målet att ge studenter förståelse av grundläggande tekniska och estetiska sammanhang inom textil- och konfektionsbranschen. Utbildningen svarar mot mode- och textilbranschens behov av ekonomer med goda textila kunskaper. Huvudämne är företagsekonomi, som upptar 70 poäng av programmets 120 poäng. Utöver företagsekonomi utgörs programmet även av kurser inom t.ex. färglära och mönsterformgivning, väveriteknik, trikåteknik, konfektionsteknik, allmän juridik och affärsjuridik och textil produktanalys.

Stockholms universitet erbjuder studenter en tvåårig Grafisk linje. Utbildningen har som mål att de som gått utbildningen ska kunna leda, driva och utveckla projekt och verksamheter inom media och grafisk produktion. Diplomerad från grafiska linjen (DGI) är en person som kan axla ansvaret att samordna personer involverade i media- och grafisk verksamhet (t ex tekniker, formgivare, administratörer, kunder och leverantörer).

Ekonomi, teknik och design är ett treårigt utbildningsprogram som ges vid Södertörns högskola. Utbildningen kombinerar företagsekonomi, teknik och kultur- och designhistoria med studier i

form och design. Delar av programmet ges i samarbete med KTH och Konstfack. Efter de inledande terminernas breda historiska och sociologiska perspektiv följer tre terminers koncentration på förutsättningarna för att kunna driva designprojekt. Här betonas samverkan mellan design, marknadsföring och teknik.

Att studera den industriella produktionens ekonomiska och tekniska grunder ingår också i denna del av utbildningen. Slutligen tas ämnen som form, färg och design upp. Programmets teoretiska del utgörs av studier i företagsekonomi, designhistoria samt samhälls- och kulturhistoria. Produktionsstyrning och materiallära läses i samarbete med KTH; ämnena färg och form och designmetodik i samarbete med Konstfack.

Musikmanagement

Den svenska musikbranschen har utvecklats starkt det senaste årtiondet. Som en följd har yrkesförberedande högskoleutbildningar startats på flera håll. I det följande tar vi upp fem stycken med olika inriktningar. Dels är det fråga om bredare musikindustriutbildningar, dels om mer tekniskt inriktade musikproducentutbildningar. Vi ska också kort ta upp en utbildning som kombinerar musikstudier med medieteknik.

Företagsekonomi och musikindustrin är en utbildning som ges vid Luleå tekniska universitets institution i Skellefteå. Utbildningen är riktad mot personer som vill arbeta inom branschen med marknadsföring, personalledning eller ekonomistyrning. Musikbranschens behov av personal med kunskaper i företagsekonomi liksom med kunskaper om musiksektorns villkor och möjligheter är stort, och kommer enligt bedömningar att öka. Utbildningen är upplagd så att studenterna efter sin filosofie kandidatexamen dessutom har möjligheter att avlägga en ekonomie magisterexamen genom ett avslutande år i Luleå.

Utbildningen omfattar 120 poäng och består av följande kurser: 60 poäng inom företagsekonomi, som är programmets huvudämne, 40 poäng som behandlar musikindustrin ur olika aspekter, en kurs i metod och rapportskrivning på 10 poäng samt 10 poäng statistik eller annan valbar kurs. Genom att söka till ett 4:e avslutande studieår i Luleå med 20 poäng i företagsekonomi på D-nivå samt 20 poäng i nationalekonomi A kan studenten dessutom avlägga en ekonomie magisterexamen.

Vid Högskolan i Kalmar finns Musikindustriprogrammet (120/160 p), ett program som beskrivs i kurskatalogen som ”ett unikt program som drivs i samarbete med etablerade aktörer inom branschen, främst Rock City i Hultsfred”. Utbildningens huvudämne är företagsekonomi med inriktning mot marknadsföring eller ekonomistyrning. Profillämnets innefattar studier av musikindustrin och musikkultur inom främst populärmusik. Musikjuridik ingår som en väsentlig del. Djupare kunskaper om hur branschen fungerar inhämtas genom ett samarbete med fadderföretag. Skolan uttrycker det som att man vill att programmet ska ha sin ”bas i branschen”. Tänkbara sysselsättningar för den som gått igenom programmet är ansvarig för artister och repertoar (A&R) eller som marknads- eller försäljningschef vid företag i branschen.

Det finns också tekniskt inriktade utbildningar. Programmet Datateknik med inriktning Musik Engineering, 80 poäng, ges vid Högskolan i Kalmar. Det är inriktat mot konstruktion av nya databaserade verktyg för produktion och distribution av musik. Studenter får lära sig hur programmering, musikindustrin och produktion och distribution av musik samspelar. Studenten får en teoretisk grund i datateknik med inriktning mot digital lagring och kommunikation av musik. Utbildningen är i huvudsak förlagd till Hultsfred och bedrivs där i samverkan med Rock City. Detta ger studenter möjlighet att studera i en musikmiljö som ligger i internationell toppklass.

Vid Linköpings universitet ges också ett musikproducentprogram omfattande 80/120 poäng. Programmet skall utbilda musikproducenter som skall kunna bemästra den mångfald av musik- och ljudproduktioner som finns. Utbildningen avser att ge kunskaper och färdigheter som ger musikproducenten förmåga att som projektledare kunna kommunicera med de olika intressenter som kan vara inblandade i en produktion. Studenten skall därför få det ekonomiska, juridiska och tekniska kunnande som behövs för att kunna driva produktionsprocessen framåt till en färdig produkt. Förutom dessa aspekter skall utbildningen utveckla de kreativa dragen hos studenten.

Programmet innehåller kurser av teknisk, ekonomisk, juridisk och musikalisk natur.

Utbildningen innehåller även kurser i projektledning och språk. Kurser finns som tar upp den teknik som används i en studio, likaså kurser för att stärka förståelsen och kunskapen om ljud. Eventindustri och evenemangskultur ingår även i kursutbudet.

Vi ska också nämna att Musikhögskolan i Stockholm erbjuder ett musikerprogram på 80 eller 160 poäng med inriktning mot musik- och medieteknik. Programmet syftar till att ge studenter yrkesmässig kompetens som musiker och pedagog. Studenten blir specialiserad inom sitt

genreområde samtidigt som man erhåller en gedigen pedagogisk utbildning. Minst 50 procent av programmet utgörs av obligatoriska studier i huvudinstrumentet eller motsvarande samt kurser i anslutning till huvudinstrumentet, t.ex. pedagogik, metodik, ensemblespel på din egen nivå eller genrefördjupande kurser. Till detta kommer obligatoriska stödämnena, t.ex. musikteori, musik och samhälle, mediekurser samt valbara kurser. Utbildningen innehåller ett självständigt arbete inom huvudämnet omfattande 10 poäng.

Bredare managementutbildningar

Konst, kultur, ekonomi vid Södertörns högskola är ett treårigt program som kombinerar kunskaper i kulturvetenskap och företagsekonomi. Konst, kultur, ekonomi vill skapa ett utrymme för en bredare syn på ekonomi och kultur. I programmet arbetar studenter frekvent med projektarbeten, parallellt med studier i ämnen som marknadsföring, organisation, redovisning. Kunskaperna sätts in i ett sammanhang av kulturprojekt, kulturpolitik och kulturteori. Programmet ger en god humanistisk utbildning med grunder i företagsekonomi – en estetisk ekonomutbildning.

Creative Business Management (Kulturentreprenörskap) är en nyutvecklad magisterutbildning som ger 40 högskolepoäng vid Örebro universitet. Sverige har, enligt högskolans uppfattning, saknat en kvalificerad managementutbildning inriktad mot kultur- och upplevelsesektorn. Med det avses en utbildning som verkligen fokuserar på de problem som är relevanta för verksamheter i exempelvis musik, film- eller teaterbranschen. Ett exempel är det ibland plågsamma mötet mellan kultur- och affärsperspektivet som många organisationer tampas med. Innovativa sätt att hantera upphovsrättsfrågor är ett annat exempel. Fenomenet "timing" är ytterligare ett av de många exempel på områden som sällan behandlas i traditionella utbildningar.

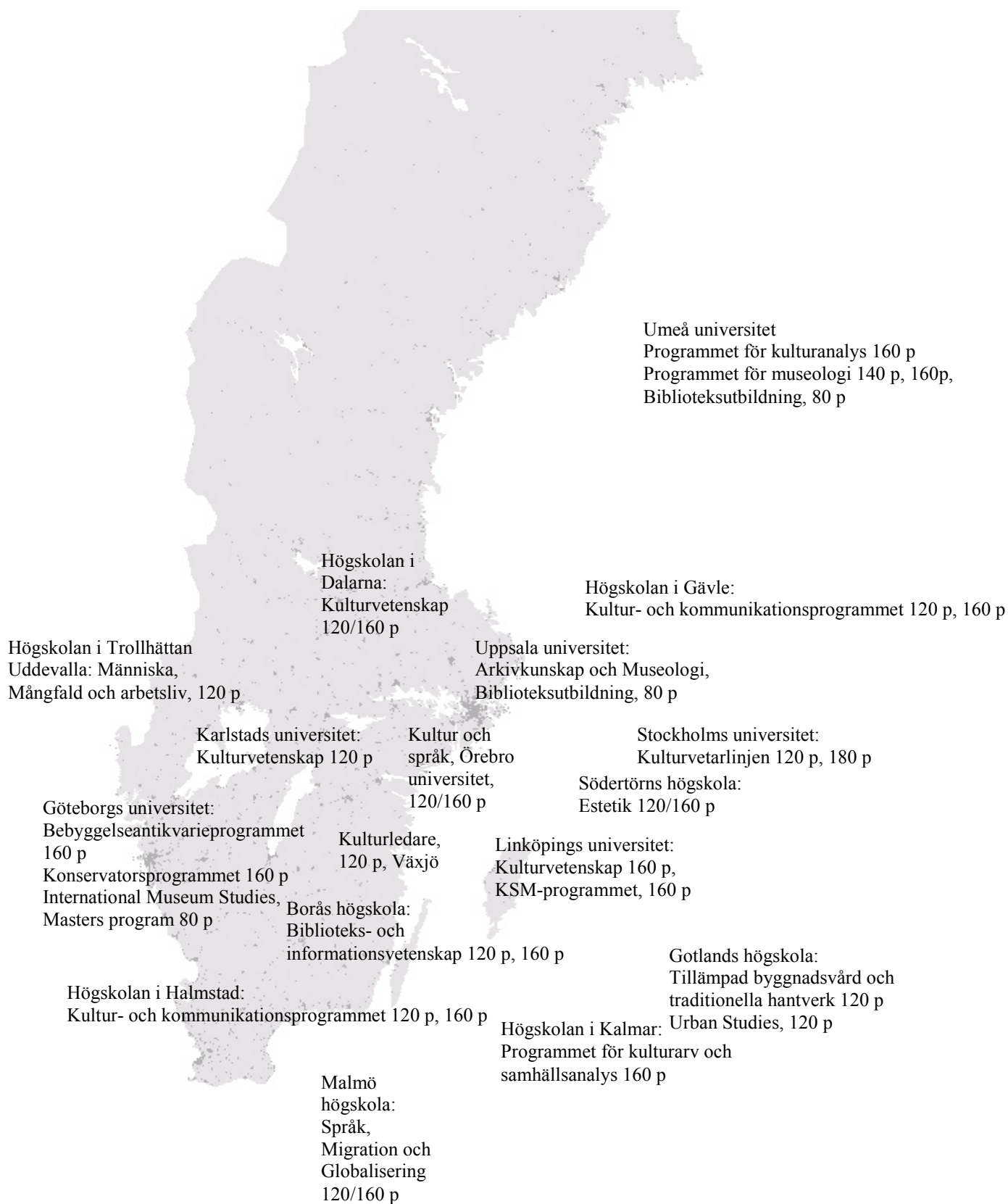
Utbildningen bygger på akademisk, praktisk och konstnärlig grund. I utbildningen arbetar studenterna med projekt som möjliggörs genom samarbetspartners som t.ex. Vasaloppet, Dalhalla, Dalarnas fjällanläggningar och Musik vid Siljan. Utbildningen använder sig av en arbetsmodell som kraftigt skiljer sig mot vad högskoleväsendet är vant vid.

Kreativ producent, 80 poäng, är ett utbildningsprogram som ges vid Malmö högskola. Syftet med programmet är att generera redskap och teoretisk kunskap till att analysera och producera kulturella produktioner. Under studietiden diskuteras grundläggande frågeställningar om kulturens och konstens roll i samhället. Hur påverkar kulturens globalisering och de globala

medierna det lokala kulturlivet? Hur skapar vi ett kulturliv som matchar en stads invånare? Programmets grundläggande idé är att lära ut hur man analyserar, initierar, utvecklar och producerar kulturella projekt från koncept till färdig produktion. Det kan röra sig om allt från en konstutställning, festival, miljöprojekt, stadsutveckling, internationella samarbeten, integrationsprocesser till kulturpolitisk planering där en stads överordnade strategi utvecklas.

Studenterna kommer från ett brett spektrum av olika bakgrunder, dock ofta med en kandidatexamen i till exempel arkitektur, design, bildkonst, journalistik, sociologi, kommunikations och medievetenskap, konstvetenskap eller musikvetenskap. Kännetecknande för programmet är att varje årskull tillsammans har en omfattande kunskapsmängd, som är till stor nytta för det kontinuerliga projektarbetet.

Kulturadministrativa och kulturförvaltande utbildningar

Figur 4. Kulturadministrativa- och kulturförvaltande utbildningar.

Kulturvetenskap är grunden i dessa utbildningar. De syftar till att ge kunskaper för att förvalta och administrera kultur. Den kritiska skillnaden mellan kategorierna kulturmanagement och kulturadministration ligger i kopplingen till ekonomiämnet, vilken i princip saknas i de kulturadministrativa utbildningarna.

Kulturadministrativa utbildningar

Utbildningsprogrammen Kulturvetenskap vid Linköpings universitet (160 p), Karlstads universitet (120 p), Kultur- och kommunikationsprogrammen vid Högskolorna i Gävle (120/160 p) och Halmstad (120 p) samt Kulturvetarlinjen (120/180 p) vid Stockholms universitet liknar varandra i stora drag. Även det Kulturvetenskapliga programmet (120/160 p) vid Högskolan Dalarna kan jämföras med dessa. De ger alla ett mer eller mindre omfattande obligatoriskt kulturvetenskapligt basblock och erbjuder sedan studenten en rad olika huvudämnen att specialisera sig inom. Vilka huvudämnen som erbjuds skiljer sig dock ganska mycket mellan de olika utbildningarna, som exempel kan nämnas filosofi, historia, litteraturvetenskap, konstvetenskap, filmvetenskap, medie- och kommunikationsvetenskap, etnologi, engelska, kulturpedagogik, musikvetenskap, teatervetenskap, idé- och lärdoms historia m.fl.

Utbildningarna ger en mycket bred grund och vilka yrken och verksamhetsområden de leder fram till är beroende av vilket huvudämne studenten valt att basera sin utbildning på. Enligt kursbeskrivningarna inriktar utbildningarna sig mot kulturförvaltande uppgifter på t.ex. förlag, bibliotek, arkiv, museer, massmedier, turism- och fritidssektorn och även uppgifter inom studieförbund, organisationer och förvaltning.

Programmet för kulturanalys (160 p) vid Umeå universitet skiljer sig något från ovanstående utbildningar. Programmet har tre valbara profiler – ekonomi/näringsliv, vård/omsorg/skola och kulturliv/upplevelse/turism. Parallellt med att studenten tillägnar sig kulturanalytiska kunskaper byggs en speciell profilkompetens upp. Den skapas med hjälp av övningsuppgifter, fältstudier, praktikperioder och exkursioner både i Sverige och utomlands. Utbildningen förbereder studenter för kvalificerat arbete med att analysera och utveckla det kulturellas betydelse inom näringsliv, vård och omsorg.

Programmet kulturarv och samhällsanalys (160 p) ges vid Högskolan i Kalmar och vänder sig till den som vill arbeta inom kultursektorn. Utbildningen är en kombination av kurser som ger både

ämnesdjup och ämnesbredd, och innehåller också praktiska och mer yrkesinriktade moment. Den ger studenter bred kompetens för arbete med förvaltning, utveckling, gestaltning och planering av olika kulturprodukter liksom för arbete inom kulturarvssektorn.

Estetik (120/160 p), ett program som ges vid Södertörns högskola, är ytterligare en variant av en kulturadministrativ utbildning. Det inleds med ett mångvetenskapligt basår, som ger en introduktion till samtidens estetiska fält och dess moderna historia. Basåret kan för övrigt också läsas som en fristående kurs på 40 poäng. Utöver detta väljer studenten ett huvudämne inom något av ämnena etnologi, historia, genusvetenskap, filosofi, idéhistoria, medie- och kommunikationsvetenskap, litteraturvetenskap med inriktning på genus eller drama, samtidshistoria, svenska eller retorik. Programmet förbereder för arbete inom yrkesområden som kulturjournalistik, utbildning, museiväsen och andra typer av konstnärlig eller kulturpolitisk verksamhet.

Växjö universitet startade hösten 2003 ett treårigt program för kulturledare. Programmet är en bred, flexibel utbildning med inslag av projektarbete inriktat på att lösa praktiska uppgifter. Inriktningen på programmet är yrkesförberedande, och ger introduktionen till tre estetiska ämnen: filmvetenskap, konstvetenskap och museivetenskap. De estetiska ämnena sätts in i ett samhällsanalytiskt sammanhang genom en kurs i kultursociologi. Under det andra och tredje året följs detta upp med en kulturadministrativ utbildning i olika ekonomiska ämnen. Under det tredje året genomförs tio veckors praktik på en kulturinstitution eller ett företag.

En utbildning med inriktning på kultur och språk ges vid Örebro universitet (120/160 p). Programmet ger en bred utbildning för att arbeta som till exempel kulturadministratör, översättare, språkkonsult, korrekturläsare, förlagsredaktör, arkivarie eller skribent, allt beroende på hur de studerande kombinerar ämnen.

Ett program som också har inriktning mot språk och kultur ges vid Malmö högskola: Språk, migration, globalisering med inriktning på kommunikativ engelska (120/160 p). Syftet med programmets första år är att ge grundläggande kompetens i språk- och kulturanalys utifrån språk- och humanvetenskapliga metoder och analysverktyg. År 2 skiftar perspektivet till det samhällsvetenskapliga. Här erbjuds möjlighet till fördjupade studier i och analys av t.ex. rasism och olika attityder och förhållningssätt i det mångkulturella samhället. År 3 breddas kursutbudet till att även omfatta ämnena Mänskliga rättigheter eller Freds- och konfliktkunskap. För studenter som väljer att läsa ett fjärde år erbjuds en specialiserad utbildning i endera av

huvudinriktningarna IMER (Internationell Migration och Etniska Relationer) eller Communication in English.

Vi ska slutligen nämna ytterligare två breda kulturutbildningar: Människa, mångfald och arbetsliv (120 p), som ges vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla och KSM-programmet vid Linköpings universitet (160 p) som försöker kombinera kultur och media. Det först nämnda programmet ansluter sig till den kategori av breda kulturvetenskapliga utbildningar som vi redan nämnt, och som förbereder främst för uppgifter i den offentliga sektorn. Kulturvetenskap är huvudämne i utbildningen.

Programmet Kultur, samhälle, mediegestaltning (KSM) förenar teori och praktik, forskning och hantverk. Utbildningen ger studenter verktyg att förstå, strukturera, se sammanhang och kritiskt värdera olika slag av information i samhället. Syftet är att ge breda kunskaper om samhällsformer och kulturer, om deras uttrycksformer och vardagsliv. I programmet lär sig studenter att undersöka och gestalta denna verklighet. Med gestalta menas att någonting bearbetas, formges eller återberättas, exempelvis i skrift eller via ljud eller bild, för att sedan förmedlas genom olika medier som tal, skrift, radio, film/TV, utställningar och multimedia.

Ryggraden i utbildningen är en lång rad projektarbeten, där aktiva forskare och medieproducenter samverkar som handledare och föreläsare. Utbildningen sker i samverkan mellan akademiker och verksamma inom olika massmedie- och museiverksamheter. Resultatet av utbildningen blir att studenterna bygger upp en portfölj av egna produktioner och olika former av texter.

Kulturförvaltande utbildningar

Utbildningsprogrammen inom denna underkategori utbildar studenter till yrken där de på olika sätt förvaltar och distribuerar kultur och kulturarv. Detta sker ofta i offentlig regi och arbetsuppgifterna är sällan inriktade mot marknadsföring. Exempel på inriktningar är bibliotekarie, museolog och arkivarie.

Biblioteks- och informationsvetenskap erbjuds vid Högskolan i Borås, Lunds universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Vid Högskolan i Borås finns två utbildningar inom denna inriktning, en biblioteks- och informationsutbildning som vänder sig till sökande med gymnasieutbildning och en som vänder sig till sökande med tidigare högskoleutbildning (minst

60 poäng). Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet (landets största forskarutbildning i ämnet), ingår från och med VT 1999 i en gemensam enhet med Bibliotekshögskolan i Borås.

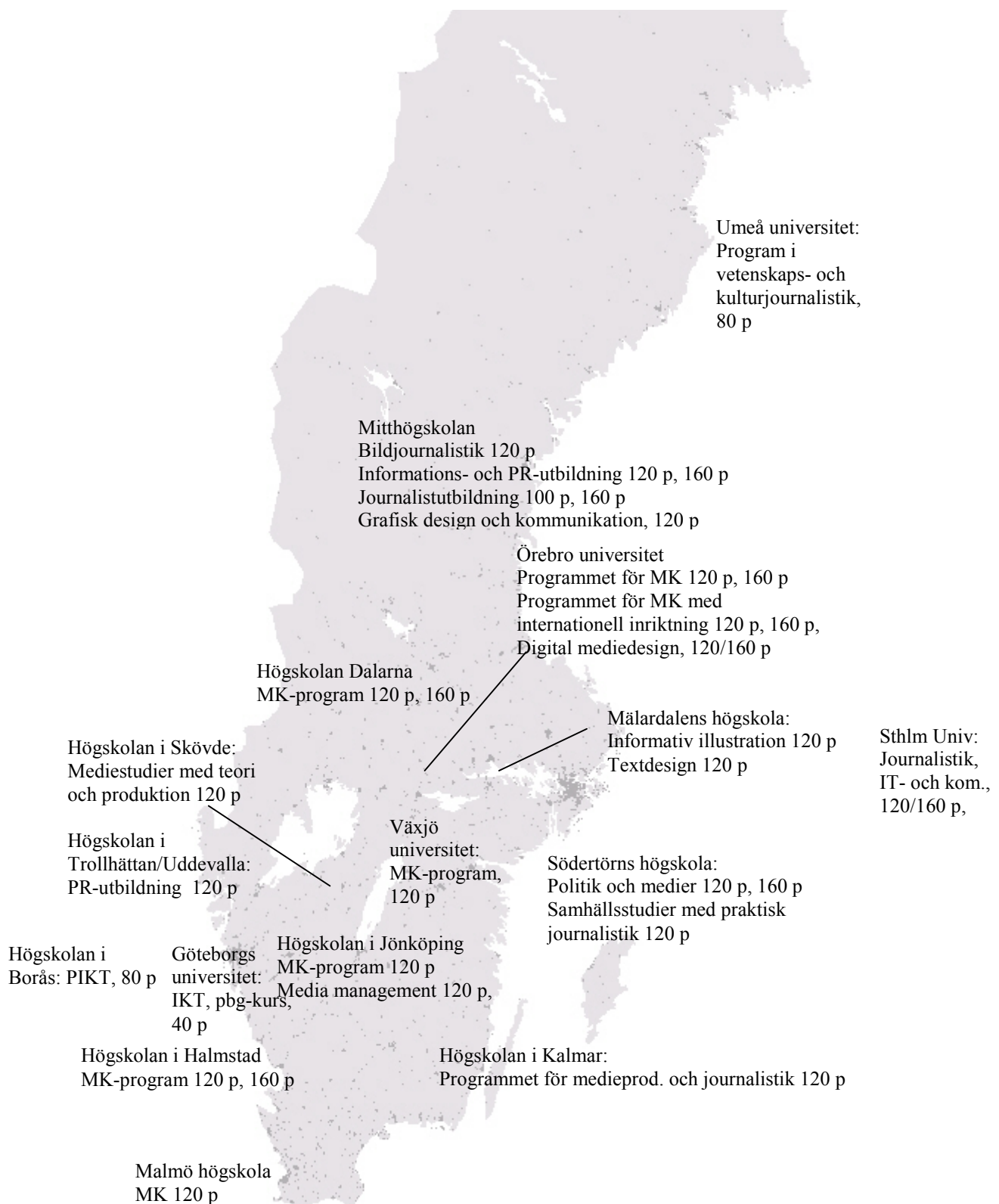
Biblioteks- och informationsutbildningarna vid universiteten i Umeå och Uppsala är båda påbyggnadsutbildningar om 80 poäng. Båda utbildningsprogrammen har som krav att sökande skall ha minst 80 högskolepoäng, Uppsala universitet kräver att 60 poäng av dessa skall vara inom ett ämne medan det till Umeå universitets utbildning endast krävs 40 poäng inom samma ämne.

Ett utbildningsprogram som också passar in i denna kategori är Tillämpad byggnadsvård och traditionella hantverk, som ges vid Högskolan på Gotland. Den studerande ska tillägna sig kunskaper inom byggnadsvårdens teori och historia, byggnadsdokumentation, traditionella hantverk och material, restaurering och konservering, byggnads- och arkitekturhistoria, naturvetenskap och teknik samt underhåll och förvaltning. Målet är att utbildningen ska ge en tvärvetenskaplig förståelse av objekt och processer inom byggnadsvården, där teoretisk kunnskap kompletteras av kunskaper om hantverk och material. Utbildningen är inte indelad i traditionella akademiska ämnen utan den utgår från byggnadsvårdens verkliga problem och processer där teori integreras med praktiska moment, teknik samverkar med kulturvetenskap. Utbildningens inriktning har stark regional prägel där kopplingen till Gotlands kulturarv är tydlig.

Andra kulturförvaltande utbildningar är Konservatorsprogrammet (160 p) vid Göteborgs universitet och programmet för Museologi (140/160 p) vid Umeå universitet. Vid Göteborgs universitet ges också en påbyggnadskurs i International Museum Studies (80 p). Uppsala universitet erbjuder studenter som har minst 80 högskolepoäng att läsa 60 poäng Arkivkunskap och Museologi som en sammanhållen kurs. Ett ytterligare exempel på program inom denna underkategori är det bebyggelseantikvarieprogram som ges vid Göteborgs universitet (160 p). Intressant att nämna är också det program i Urban Studies som utformats vid Högskolan på Gotland (120 p). Målgruppen för programmet är de som är intresserade av att studera de aspekter som formar och formar städer och stadsliv. Tyngdpunkten ligger inom ämnet samhällsgeografi i nära samarbete med historia, etnologi, konstvetenskap, arkeologi och byggnadsvård. Det förbereder för arbete inom kultur- och samhällsplanering i offentliga såväl som privata organisationer och företag.

Media-kommunikation och journalistik

Figur 5: Media-kommunikation och journalistik

Denna grupp av utbildningar riktar sig mot medie- och informationssektorn. Det finns också ofta ett konstnärligt inslag. Studenter inom denna kategori av utbildningar lär sig hantera olika slags multimedieverktyg, som i många fall har något slags konstnärligt inslag förknippat med färg och form. Till skillnad från utbildningsprogrammen inom kategorin multimedia har dock utbildningarna inom media och kommunikation och journalistik budskapet i centrum. Journalistik har i ännu högre grad fokus på budskapet än medie- och kommunikationsvetenskap där formen och verktygen är något viktigare.

Kategorin utgörs huvudsakligen av medie- och kommunikationsvetenskapliga utbildningar som inriktar sig mot yrken inom området informationsproduktion/-förmedling. Tyngdpunkten i de flesta av dessa utbildningar är ämnet medie- och kommunikationsvetenskap som oftast även utgör utbildningens huvudämne.

Medie- och kommunikationsvetenskap

Program riktade mot medie- och kommunikationsvetenskap finns vid ett flertal högskolor och universitet, t.ex. Högskolan Dalarna (120 poäng), Högskolan i Jönköping (120 p), Högskolan i Halmstad (160 p), vid Södertörns högskola (Politik och medier, 120/160 p) och vid Växjö universitet (120/160 p). Huvudämnet i programmen är medie- och kommunikationsvetenskap, ett ungt ämne med rötter i bl.a. sociologi och kulturvetenskap. Att genomgå en utbildning av det här slaget förbereder för arbete inom en mängd sektorer där medieanvändning och mediekommunikation på olika sätt står i fokus.

Ibland ligger fokus i utbildningen mer på IT än på mediekommunikation. Vid Stockholms universitet erbjuds en linje för IT och kommunikationsvetenskap (120/160 p). Utbildningen har tre block: grundläggande IT, IT i ett kommunikationsperspektiv och kommunikationsvetenskap inom andra ämnen än data- och systemvetenskap. Vi kan också nämna att IKT, informations- och kommunikationsteknologi är temat för en påbyggnadskurs vid Göteborgs universitet. I programmet fokuseras frågor om hur lärandeprocesser påverkas och förändras genom användning av IT.

Ett liknande angreppssätt märks i ett program som ges vid Högskolan i Borås, PIKT – pedagogisk informations- och kommunikationsteknik – som är en pedagogiskt inriktad medie- och kommunikationsutbildning om 80 poäng. Här utbildas IKT-pedagoger som ska kunna bilda bryggor mellan teknik och människa. En IKT-pedagog beskrivs i kursbeskrivningen som en

person som har kunskaper om hur informations- och kommunikationsteknik kan användas i lärande miljöer.

En del medie- och kommunikationsutbildningar är inriktade på management eller på Public Relations. Ett exempel på det förstnämnda är programmet Media Management (120 p), som ges vid Högskolan i Jönköping. Programmet vänder sig till den som vill arbeta med kommunikation och strategi inom mediebranschen. Högskolan i Trollhättan/Uddevalla erbjuder en informations- och PR-utbildning där medie- och kommunikationsvetenskap är huvudämne och där studenter kan välja att specialisera sig antingen mot mer praktiskt inriktad informationsproduktion eller mot företagsekonomi. Ett liknande program erbjuds också av Mitthögskolan (Informations- och PR-utbildning 120/160 poäng).

Vid Södertörn heter utbildningsprogrammet Medier, språk och kultur (140/160 p) där studier i huvudämnet kombineras med studier i något av språken engelska, franska, tyska, ryska eller spanska.

Vid Örebro universitet finns både en ”traditionell” medie- och kommunikationsutbildning och en internationell variant. Vid den senare ingår studier om minst 40 poäng i något av ämnena engelska, franska och tyska alternativt 20 poäng i något av dessa språk samt minst en termins studier vid något utländskt universitet. De övriga programspecifika kurserna ges på engelska och läses tillsammans med institutionens utbytesstudenter. Uppsatserna som skrivs inom studierna i medie- och kommunikationsvetenskap ska ha anknytning till det internationella området.

Teknikinriktade medieutbildningar

Mediestudier med teori och produktion (120 p) vid Högskolan i Skövde är ett exempel på en teknikinriktad medieutbildning. Enligt kursbeskrivningen skall studenterna lära sig att ”analysera och producera budskap genom ett vitt spektrum av medieformer, från fiktion och dokumentär i traditionell mening till motsvarande interaktiva former”. Utbildningen har två inriktningar: filmvetenskap, som främst är ett analysämne, och berättarteknik, där man arbetar mer praktiskt med bild- och ljudformer som dokumentär, fiktion, underhållning, datorspel, cd-rom, dvd- och webbproduktioner. Även utställnings- och installationstekniker studeras och produceras inom inriktningen berättarteknik.

Vid Mälardalens högskola finns två utbildningar med speciella inriktningar; Informativ illustration (120 p) och Textdesign (120 p). Den förstnämnda utbildningen utbildar, som namnet antyder, inom informativ illustration. Studenten tränas i att förmedla information och fakta främst i bild (för hand) men även i form av text eller multimedieprodukter. Informativa illustratörer kan arbeta på t.ex. dokumentationsavdelningar, konsultbyråer, facktidskrifter eller bokförlag med inriktning mot fakta, vetenskap och information men även som frilansare. Framtida arbetsuppgifter kan utgöras av nyhetsgrafik, multimedia, IT, webb, animationer, datorbaserade bildspel och interaktiva informationsmaterial. Vid antagningen till programmet tillämpas arbetsprover. Utbildningsprogrammet samarbetar med företag och andra uppdragsgivare som ger studenterna konkreta problem att lösa.

Utbildningsprogrammet Textdesign är en bred utbildning som syftar till att ge kunskaper i hur man anpassar en text efter olika situationer, medier och målgrupper. Flera av kursmomenten i utbildningen utgör en specialisering inom något av områdena naturvetenskap, teknik och samhällsvetenskap/ekonomi vilket gör att studenterna i stor utsträckning kan få en individuell inriktning. Textdesign och skrivteknik är dock viktiga områden på utbildningen och syftar till att studenterna skall kunna arbeta med framförallt nyttoinformation i tryckta medier, som bruksanvisningar, instruktioner, utställningstexter och broschyrer. Liksom Informativ illustration har programmet Textdesign många projekt med verklighetsanknytning, genom uppdrag från olika företag och organisationer utanför högskolan. Som utexaminerad skall studenten vara en fackskribent med kunskaper inom grafisk form och bildhantering.

Ett ytterligare program inom denna underkategori är Digital mediedesignprogrammet (120/160 p) vid Örebro universitet. Programmet förbereder för arbetsuppgifter som rör medieproduktion där bild, ljud och text kombineras och då främst i digitala medier. Den snabba utvecklingen inom informationssektorn ställer krav på en flexibel utbildning som samtidigt skall ge kunskaper som möjliggör kritisk reflektion och självständig analys. Utbildningen vänder sig till den som vill arbeta med medieproduktion och mediedesign i form av företagspresentationer, produktinformation, utvecklandet av webbsidor, användarvänliga manualer, läromedel, med mera inom näringsliv, organisationer och myndigheter.

Grafisk design och kommunikation (120 p) är ett program vid Mitthögskolan som tar upp grafisk design och kommunikation. Både teoretiska kurser om mänsklig kommunikation och tillämpade kurser om grafisk formgivning ges i programmet. Målet är att studenterna ska tillägna sig en förståelse av hur kommunikation fungerar och används på organisations- och

masskommunikationsnivå. Efter utbildningen kan studenterna arbeta inom den grafiska branschen, till exempel inom press, reklambyråer och förpackningsindustri.

Journalistik

Journalistikutbildningar finns vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Högskolan i Kalmar, Mitthögskolan, Stockholms universitet, Södertörns högskola och Umeå universitet. Vid Göteborgs universitet finns både en utbildning omfattande 100 poäng och en om 40 poäng. Journalistutbildningen vid Lunds universitet sträcker sig över fyra terminer, och ges i samverkan mellan de humanistisk-teologiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Inom ramen för dessa utbildningar kombineras vanligtvis teori och praktik i någon form, t.ex. i form av praktikperiod på medieföretag.

Vid Högskolan i Kalmar kan man läsa Programmet för medieproduktion och journalistik (120 p), där delkurser i medieproduktion, journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap varvas under de tre åren. Sista terminen väljer studenten inriktning, och fördjupar antingen journalistiken med 41-60 poäng, eller medie- och kommunikationsvetenskapen med 21-40 poäng. Den tänkta yrkesrollen och arbetssättet finns inom etermedier (radio och TV).

Vid Mitthögskolan finns utöver en traditionell journalistutbildning omfattande 100 eller 160 poäng också utbildningsprogrammet Bildjournalistik (120 p). Programmet startade hösten 2002 och är den första akademiska utbildningen i bildjournalistik i Sverige. Utbildningen riktar sig mot mediebranschen, som enligt kursbeskrivningen efterfrågat högskoleutbildning för press- och TV-fotografer. Hälften av utbildningen utgörs av teoretiska moment som omfattar bild, journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap. Resterande del av tiden är inriktad på tillämpade, yrkesförberedande moment där journalistiska metoder, redigering, stillbild och rörlig bild ingår. I utbildningen ingår dessutom praktik på ett medieföretag. Vid Mitthögskolan kan man också läsa en journalistutbildning på 40 poäng, där tonvikten ligger på de praktiska tillämpningsmomenten inom tidningsproduktion.

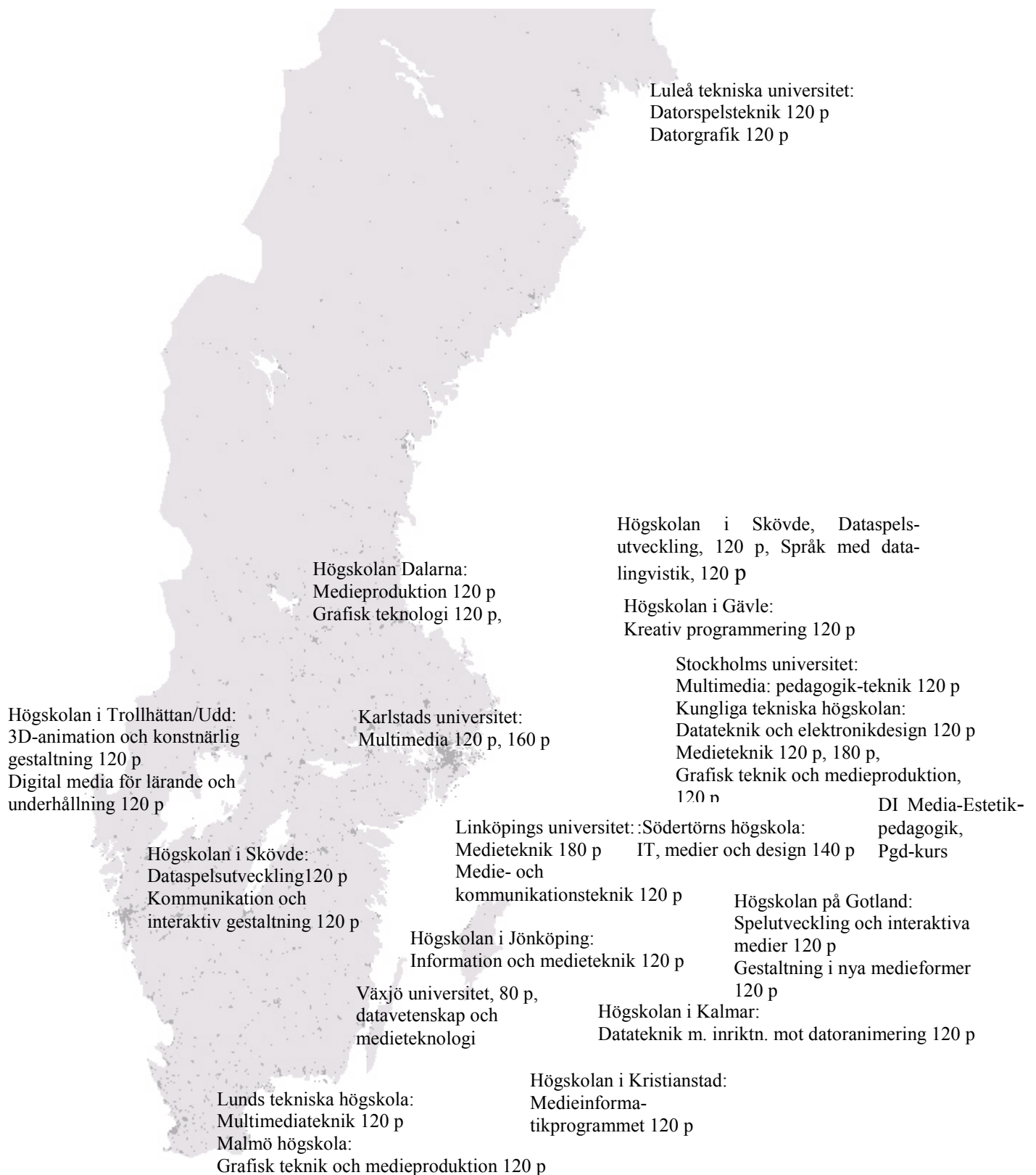
Det finns också journalistutbildningar som riktar sig mot specifika sektorer, exempelvis kultur och vetenskap. Umeå universitet har två utbildningar inom journalistikområdet med inriktning mot kulturjournalistik och vetenskapsjournalistik. Båda utbildningar omfattar 80 poäng och för att bli antagen krävs minst 80 tidigare högskolepoäng. Kulturjournalistikprogrammet är inriktat mot recension och diskussion av konst, film, litteratur, arkitektur osv. Yrkesområdet spänner över

press, radio och TV. I kursbeskrivningen antar man att det också kommer att finnas möjligheter till arbete inom andra områden, som förlagsbranschen, nya medier, kulturell administration och information.

Syftet med utbildningen inom vetenskapsjournalistik är, enligt kursbeskrivningen, att ge studenterna kunskaper och färdigheter att på ett kvalificerat sätt kunna informera om, kritiskt granska och kommentera forskning och forskningsresultat. Under tre av fyra terminer är kurserna indelade i teman: Journalistik och vetenskap; Etermedier, journalistiskt berättande och perspektiv på vetenskap; Vetenskapsjournalistik, metod och form. Sista året tränas de vetenskapsjournalistiska färdigheterna upp genom praktik och ett examensarbete. Som vetenskapsjournalist kan man liksom kulturjournalisten arbeta inom både press, radio och TV.

Vid Södertörns högskola kan man läsa programmet Samhällsstudier med praktisk journalistik, 120 poäng. Programmet kännetecknas av en kombination av akademisk specialisering och praktisk journalistik. Slutligen kan vi nämna att det vid Luleå tekniska universitet finns möjlighet att kombinera medie- och kommunikationsvetenskap och journalistik i en utbildning som både lär ut journalistikens grunder och de senaste tekniska landvinningarna inom området.

Multimedia

Figur 6. Multimedia

Utbildningarna inom kategorin multimedia riktar sig mot en ny slags media – elektroniska media. Vi intresserar oss här för de utbildningar som har visst konstnärligt inslag.

Vid Karlstads universitet ges ett multimedieprogram (120/160 p) som fokuserar på teori för medie- och informationsdesign samt användning av hård- och mjukvara för framställning av multimedieapplikationer. Högskolan Dalarna ger ett program inriktat mot medieproduktion (120 p). Ett liknande program, med samma namn, ges vid Lunds tekniska högskola (120/160 p), där inriktningen är mot digitala medier. Vid Växjö universitet ges möjlighet att studera datavetenskap och medieteknologi, 80 p. Datalogi och medieteknologi är programmets huvudämnen.

En viss typ av multimediautbildningar har inriktning mot spel och animering. Denna typ av utbildning finns vid högskolorna i Kalmar, Skövde, Trollhättan/Uddevalla, Högskolan på Gotland samt vid Luleå tekniska universitet. Som område riktar sig animering/spel mot en bredare arbetsmarknad än vad man kan tro. Enligt kursbeskrivningarna finns de tänkta arbetsuppgifterna inom film, TV, spel, reklam, internet, visualiseringar, simuleringar samt olika typer av presentationer. Kunnande inom områden som dessa efterfrågas enligt kursbeskrivningarna inom såväl upplevelseindustrin som andra företag, samt myndigheter och organisationer vilka i allt högre grad arbetar med information och kommunikation i nya medier.

Datateknik med inriktning datoranimering och spelutveckling (120 p) vid Högskolan i Kalmar lägger tonvikten på de tekniska sidorna av datoranimering och grafiskt avancerade spel. Förutom matematiska grunder för 3D-grafik ingår också grundläggande ingenjörämnen. De konstnärliga inslagen i utbildningen utgörs främst av 5 poäng ljudproduktion, ett spelprojekt omfattande 10 poäng samt 10 poäng API (Application Programming Interface) för ljud och bild. Utbildningen leder till högskoleingenjörsexamen och teknologie kandidatexamen i datateknik. Ett program riktat mot dataspelutveckling ges också av Högskolan i Skövde (120 p).

En utbildning med större fokus på de konstnärliga delarna är 3D-animation och konstnärlig gestaltning vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla. Utbildningen omfattar 120 poäng varav 20 poäng utgörs av färg och form och 45 poäng av animation. Studieförmen är både praktisk och teoretisk med föreläsningar, seminarier, workshops, diskussioner, studieresor och egna projektarbeten varvade under studierna. Tredje året planeras studierna individuellt av den studerande i samråd med lärare/handledare. Det finns t.ex. möjlighet att söka samproduktionsmedel från Film i Väst för kortare projekt. Projekten förväntas ge studenterna

kontakter med t.ex. Film i Väst, TV och TV-/dataspelsproducenter samt andra högskolor med utbildningar inom denna sektor.

Exempel på en multimediautbildning som ligger nära kategorin medie- och kommunikation och journalistik är programmet Datateknik, inriktning information och kommunikation (120 p) vid Högskolan i Jönköping. Här ges främst utbildning i datateknik men studenten lär sig även att hantera bild- och textdesign, teknisk information, interaktiv teknik samt informationsflödet inom och utom organisationer. Syftet är att studenten ska lära sig att hantera och förmedla information till olika grupper i samhället och, enligt kursbeskrivningen, fungera som ”en länk mellan tekniken och de som utnyttjar den”. För utexaminerade finns, enligt kursbeskrivningen, möjligheter att arbeta med webbdesign, utveckling av portaler, hantering av information i ett företag, bild- och textdesign, utveckling av gränssnitt, interaktionsdesign mm. Jämfört med en medie- och kommunikationsutbildning har denna utbildning större fokus på tekniska aspekter.

Ytterligare en multimediautbildning av det här slaget är Språk med datalingvistik som ges vid Högskolan i Skövde (120 p). Inom ramen för denna utbildning studerar studenterna något av språken engelska, franska, spanska eller tyska, samtidigt som de lär de sig produktionsmetoder för att skapa och kombinera text, stillbild, rörliga bilder och ljud för data- och tv-skärmar och interaktiva medier. Den mer tekniskt intresserade kan under tredje året välja inriktning mot interaktiva medier, där man bl.a. läser webbprogrammering. Det går också att välja en inriktning mot produktion och projektledning. Enligt kursbeskrivningen kan man efter avslutad utbildning arbeta med att producera webbsidor på det språk man valt, webbsidor som dessutom är anpassade till det aktuella landets kultur. Andra arbetsuppgifter kan vara att framställa multimedieproduktioner för information och utbildning

Bland de mer tekniskt inriktade utbildningsprogrammen inom kategorin multimedia finns bl.a. ett antal utbildningar inom medieteknik. Dessa utbildningar leder ofta till en civil- eller högskoleingenjörsexamen och utexaminerade studenter kan arbeta med utveckling och produktion av medieprodukter. Linköpings universitet pekar på att det var där de första svenska civilingenjörerna i medieteknik utexaminerades. Här ges studenterna en grund av matematik och fysik följt av kurser inom bland annat digitala medier, grafisk teknik och form, datorgrafik, VR-teknik (Virtual Reality), gruppdynamik och projektledning. Det finns också något som kallas grafisk ingenjör, en utbildning och examen som förbereder för kvalificerade arbeten på bland annat tidningar, webbyråer, tryckerier och reklambyråer. En utbildning till grafisk ingenjör ges

bl.a. vid Högskolan Dalarna. Vid KTH i Stockholm kan man läsa grafisk teknik och medieproduktion, ett treårigt program.

IT, medier och design (140 p) vid Södertörns högskola är ett mångvetenskapligt program som syftar till att ge en bred kompetens inom digital medie- och informationsteknik. Det grundar sig i ett nära samarbete mellan Södertörns högskola och KTH Syd i Haninge.

Högskolan på Gotland ger programmet Gestaltning och produktion i konvergerande medier (120 p). Programmet innehåller ett stort utbud av kurser inom de olika profilerna ljud/musik ljus/rumslighet, animation/experimentfilm, manusutveckling/dramaturgi/konceptutveckling samt inom produktion och projektutveckling. Gemensamt för alla inriktningar, enligt kursbeskrivningen, är att de avser produktion och experiment där traditionella uttrycksformer och gestaltningskomponenter möter nya beträffande produktionsverktyg, förpackning, förmedling och distribution. Olika gestaltningsinriktningar och gestaltningsaspekter kombineras med kunskaper i konceptutveckling, manus, projektledning och produktion för nya medier. Studenterna kan skapa en egen gestaltningsinriktning genom att kombinera kurser till en examen.

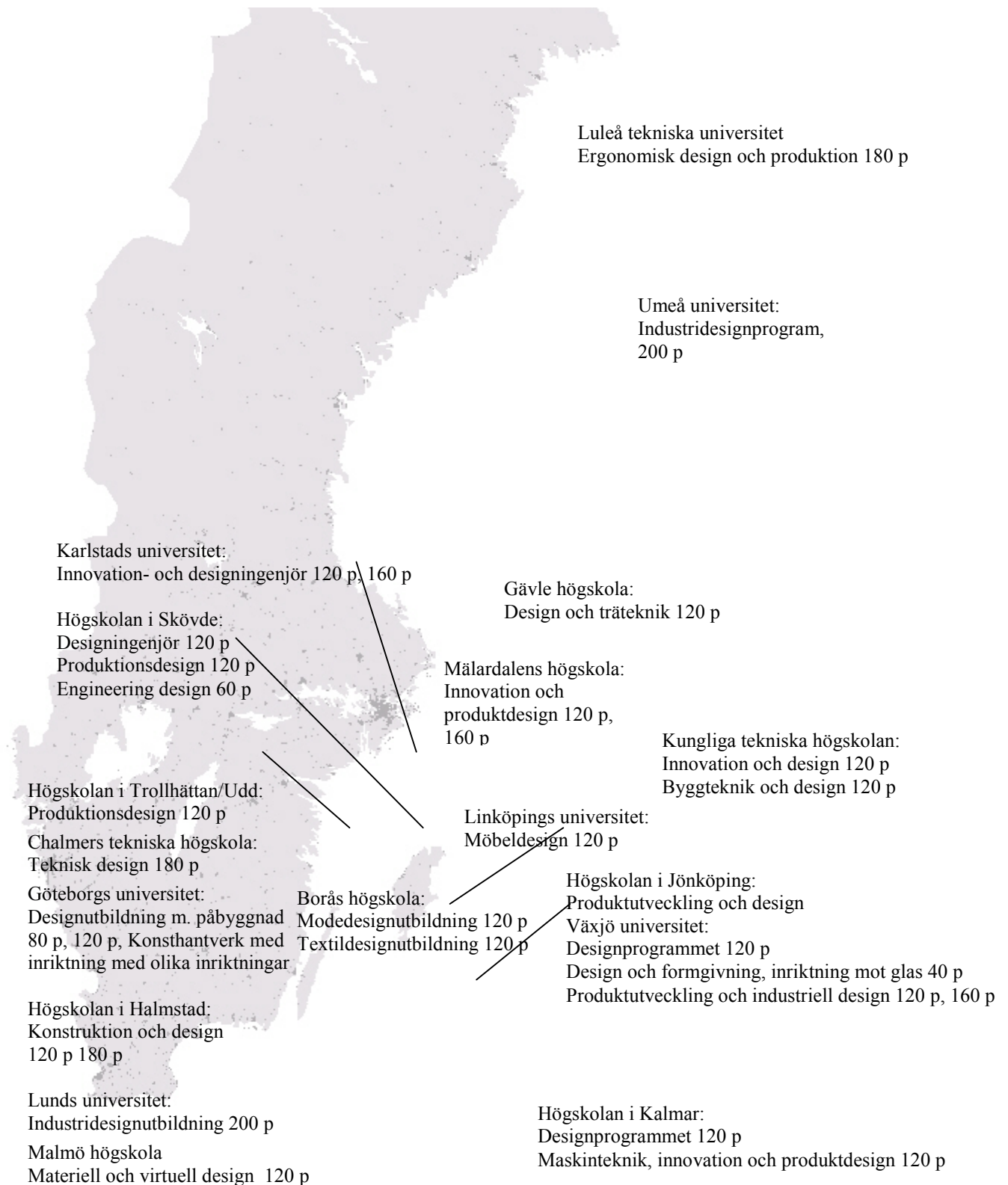
Vid Högskolan Dalarna ges programmet Grafisk teknologi (120 p). Enligt kursbeskrivningen är programmet en blandning av design och teknik. I botten finns en högskoleingenjörsutbildning som successivt kompletteras med grafisk kompetens under utbildningens gång. Bland annat studeras bildbehandling, tryckteknik, design, layout och grafik, typografi, grafisk materialteknik, grafisk kommunikation, elektronisk publicering samt tekniska basämnen. Under sista årskursen ges möjlighet till fördjupning och specialisering inom antingen grafisk tryckteknik eller grafisk design. Grafisk teknologi skulle även kunna sorteras under kategorin Produktdesign, men på grund av det stora inslaget av databaserad teknik har den sorterats under multimedia.

Vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla ges programmet Digitala media för lärande och underhållning (120 p). Programmets syfte är att designa, utveckla och producera digitala media, vilket innebär produkter som webbapplikationer, multimedieprodukter, video- och 3D animationer. Stor vikt läggs på att studenterna lär sig utforma digitala informationsprodukter utifrån mottagarens perspektiv.

Även vid de konstnärliga högskolorna utbildar man i multimedia. Media-Estetik-Pedagogik är en påbyggnadsutbildning om medier, estetiska processer och lärande som erbjuds av Dramatiska institutet i Stockholm. Konstfack ger en utbildning i animation som syftar till att ge studenter

kunskaper och insikter om animation som konstnärligt uttrycksmedel. Digital teknik finns med som en aspekt i utbildningen. Samma växelspel mellan konst och teknik märks i programmet Kreativ programmering, som ges vid Högskolan i Gävle (120 p). Enligt kursbeskrivningen ger det akademisk grund för självständigt skapande av datorgrafisk design inom film- spel och upplevelseindustrin.

Produktdesign

Figur 7. Produktdesign

Utbildningarna inom kategorin produktdesign har produkten i fokus och det konstnärliga inslaget utgör en del av förädlingsvärdet. Det konstnärliga inslaget i utbildningarna kan utgöra en betydande del men i andra fall vara så liten som 5 poäng.

Konstfack har ett antal utbildningar som kan sorteras inom kategorin produktdesign. Dessa utgår från en bred konstnärlig grund men har ofta olika inriktningar mot både formgivning/design, hantverk eller tillämpad konst och det är därför svårt att dela in dem i de grupperingar som nämns ovan. Utbildningsprogram av detta slag är Inredningsarkitektur och möbeldesign (200 p), Keramik och glas (200 p), Metallformgivning (160-200 p) och Textil (200 p). Utöver dessa har Konstfack även en utbildning i industridesign på 180-200 poäng.

Designutbildningar

”Rena” designutbildningar finns vid Göteborgs universitet och Växjö universitet. Båda omfattar 120 poäng, med möjlighet att läsa en påbyggnadsutbildning om 80 poäng vid Göteborgs universitet och en om 40 poäng vid Växjö universitet.

Det treåriga designprogrammet vid Växjö universitet är en utbildning som definierar design som ett brett och komplext kunskapsområde där traditionella och nya designspecialiseringar växer fram ur en generell syn på design och designverksamhet. Utbildningen har en struktur som får olika kunskaper att mötas i skapande processer.

Designutbildningen vid Göteborgs universitet ges vid Högskolan för design och konsthantverk (HDK) Enligt kursbeskrivningen bryter HDKs utbildning upp de traditionella yrkesrollerna och skapar en typ av problemlösare inom ett brett område. Utbildningen vilar på en konstnärlig, humanistisk och vetenskaplig grund. Den ska ge studenterna en bred och komplex gestaltningskompetens med fokus på konceptuella lösningar och kreativa processer.

Utbildningen ger studenter kunskap, verktyg och metoder för att kunna definiera, analysera och lösa designproblem samt förutsättningar att omsätta/överföra lösningar i produktion eller praktisk tillämpning. Undervisningen består av varvade teoretiska och praktiska studier. Studenterna delas in i basgrupper vilka fungerar som verktyg för analys, definiering samt lösning av problem. Kurser och projekt organiseras av arbetslag som har olika kompetenser representerade. Studierna avslutas med ett självständigt examensarbete.

Industriell produktdesign med konstnärliga inslag

Designprogrammet vid Högskolan i Kalmar består av både konstnärliga och teoretiska ämnen, och ska ge studenter grund för gestaltning och problemlösning inom design. Utbildningen är tematiskt upplagd, där praktik och teori integreras. Utbildningens pedagogik innebär att studenten fortlöpande söker och formulerar sin egen fördjupningsuppgift utifrån det aktuella temat med stöd av en handledare. Teori och fördjupning svarar för en tredjedel av utbildningen och gestaltning svarar för en tredjedel. Resterande tredjedel utgörs av projektarbeten.

Vid Designhögskolan vid Umeå universitet ges Industridesignprogrammet. Det är den första fristående delen i utbildningen till industridesigner som omfattar fem års studier, 200 poäng. Industridesignprogrammet ger förkunskaper till de avslutande magisterprogrammen Advanced Product Design (80 p), Transportation Design (80 p) och Interaction Design (80 p). Programmet ger kompetens att arbeta med designproblem inom många olika produkt- och tillämpningsområden, t ex producent- och konsumentvaror, sjukvårds- och medicinsk/teknisk utrustning, transportutrustning, data-, tele- och kommunikationsutrustning.

Utmärkande för utbildningen är ett nära samarbete med industrin. Övningsprojekt genomförs tillsammans med ett företag och under handledning av en professionell industridesigner. De teoretiska kursmomenten behandlar bl.a. designmetodik, produktsemantik, historisk orientering, marknadsföring, produktionsmetoder, ergonomi och kognitiv ergonomi. Övningar genomförs i t.ex. färg- och formlära, modellbyggnad, datorarbete, konstnärlig träning, produktgrafik, videoredigering och fotografering.

Industridesignutbildningen vid Lunds universitet omfattar 200 poäng. Utbildningen syftar till att ge designers, utöver grundläggande estetiska färdigheter, kunskaper om ergonomi och rehabiliteringsteknik, material, teknik, ekonomi, energi och ekologi – en kombination som enligt kursbeskrivningen är unik i Sverige. Specialisering sker i tillämpningsprojekt där studenterna tränar sin designprocess. Utbildningen innehåller konstnärliga övningar, projektarbeten och yrkesförberedande uppgifter förutom kurser av mera traditionell uppläggning. Under hela utbildningstiden ställs krav på matematiska och naturvetenskapliga tillämpningar.

Vid civilingenjörsutbildningen Teknisk design vid Chalmers varvas teknik och design. Naturvetenskap och teknik blandas med ett stort utbud av designrelaterade kurser av olika slag.

Utbildningen spänner över många olika teknik- och produktområden och inslaget av designrelaterade kurser är stort vilket ger utbildningen en unik profil. Redan från första terminen läser studenterna grundläggande ämnen inom naturvetenskap och maskin- och produktionsteknik, parallellt med kurser inom ämnesområden som färg och form, skiss- och modellteknik, industridesign, ergonomi, människa-maskininteraktion, informationsteknologi (IT) och integrerad produktutveckling (IPU).

En riksunik civilingenjörsutbildning i ergonomisk design och konstruktion erbjuds av Luleå tekniska universitet. Den fokuserar på sambanden mellan teknik, människor och organisation. Studenterna får lära sig att designa och utforma produkter, produktion eller människa-maskin-system som är anpassade till människans förutsättningar och behov. Utbildningen baseras på en kombination av maskinteknik och arbetsvetenskap.

Materiell och virtuell design, MVD, vid Malmö högskola är ett program som utmärker sig från övriga industridesignutbildningar. Programmet är en grundläggande designutbildning med fokus på digital teknologi, och det förbereder för arbete som designer på ett verksamhetsfält där de traditionella designdisciplinerna luckras upp för att möta de krav som design av digitala system medför. Det finns också en ambition att arbeta med traditionella designuppgifter, som grafisk design och produktdesign, i relation till ny teknologi. Enligt kursbeskrivningen spänner utbildningen över estetik, teknik och kulturteori.

Det finns en rad maskintekniska utbildningsprogram som breddar ingenjörsutbildningen med ett designinslag. Ett exempel är programmet Högskoleingenjörsutbildning i produktutveckling och industriell design, vid Växjö universitet. Det ger studenter en maskinteknisk bas och värdefull kunskap om produktutveckling och design. Design är viktigt i produktutvecklingen – och i utbildningen. För att stärka sambandet mellan teknik och estetik betonas vikten av kunskap om färg, form och design hos ingenjörerna där den tekniska kunskapen om produktionsmetoder, material, hållfasthet, konstruktiv utformning och utvecklingsmetodik finns. Ett annat exempel är programmet för Produktutveckling och design vid Högskolan i Jönköping. En skillnad mellan dem är dock att inslaget av design är mer genomgående i Växjö än i Jönköping.

Kombinationen innovation och produktdesign går att läsa vid tre lärosäten: vid Karlstads universitet, KTH och Mälardalens högskola.

Innovations- och designingenjörsutbildningen vid Karlstads universitet kännetecknas av helhetsperspektiv på produktutvecklingsprocessen. Helhetsperspektivet utgår från industridesignerns sätt att lösa problem med hjälp av designmetodik. Till detta knyts teknisk kompetens. Innovations- och designingenjörer jobbar i produktutvecklingsprocessens alla steg från behovsidentifiering, idé, skisser och modeller till prototyp och färdig produkt.

Det speciella med denna utbildning är främst kombinationen av maskiningenjör- och industridesignkompetens. Utbildningen avslutas med ett terminslångt examensarbete. Det är en praktisk och verklighetsnära tillämpning på tidigare kurser. Detta projekt genomförs i nära samarbete med näringslivet. Syftet är att få fram produkter som når marknaden. I Designstudion deltar även andra studentgrupper som har intresse av design, till exempel ekonomer som kan göra en marknadsanalys av olika projekt.

Utbildningen Innovation och design vid KTH fick priset som Årets Teknikutbildning 2004 av Teknikföretagen. Enligt kursbeskrivningen ger den gedigna kunskaper inom utveckling av produkter och tjänster. Utbildningen ger en bred/tvärteknisk kompetens: samtidigt som studenter läser grundläggande ingenjörämnen lär de sig använda datorbaserade verktyg i en särskild designstudio och modellverkstad.

Studenter kan inrikta sig mot de första stegen i produktutvecklingsprocessen, design och formgivning eller de mer klassiska konstruktörsuppgifterna som representerar de senare stegen i processen. Efter avslutad utbildning har studenterna möjlighet att studera vidare på någon av KTHs magister- eller civilingenjörsutbildningar.

Innovationsprogrammet MTO vid Mälardalens högskola är en entreprenöriell och tvärvetenskaplig utbildning. MTO står för Människa, Teknik och Organisation. Syftet med programmet är att förena det innovativa (innovationstekniken) med någon av de fyra valbara inriktningarna psykologi, informationsdesign, produktdesign eller företagsekonomi. Studenter lär sig driva förändringar, utveckla idéer och koncept. Innovationsvetare ska kunna analysera, beskriva och förklara innovationsprocesser. Det kräver en gedigen teoretisk grund att bedöma tekniska och affärsmässiga behov och idéer. Utbildningen förbereder för arbete inom områden som projektledning, personalutveckling, affärs- och verksamhetsutveckling, innovationsrådgivning, informations- och kommunikationsfrågor och produktframtagning och formgivning.

Materialspecifika designutbildningar

Textilhögskolan vid Högskolan i Borås har två utbildningsprogram som placerats inom denna gruppering, en modedesignutbildning och en utbildning i textildesign (båda omfattar 120 poäng). Vid modedesignutbildningen ges kurser i olika tekniker som trikå, textiltryck, konfektionsteknik med CAD-baserad mönsterhantering samt textil materiallära. Utbildningen beskrivs ha en konstnärlig/estetisk inriktning med tekniska inslag och skall ge förståelse för grundläggande estetiska, tekniska och ekonomiska sammanhang inom textil- och konfektionsinriktad tillverkning. Syftet är att öka studenternas designförmåga samtidigt som de lär sig hela designprocessen från research till framtagning och presentation av kollektion. Enligt kursbeskrivningen är utbildningen förankrad inom industrin och handeln och ger studenten den helhetsbild som krävs för framtidens modedesigner.

Textildesignutbildningen skall förbereda för yrkesverksamhet som designer inom industriell textil tillverkning och närliggande designområden. En textildesigner har som uppgift att i samarbete med tekniker och ekonomer utforma funktionella, miljövänliga och estetiskt intressanta textiler.

Design och träteknik är en treårig utbildning vid Högskolan i Gävle. I programmet finns två inriktningar med "Träteknik" och "Design och formgivning" som huvudämnen. Designdelen i båda inriktningarna har utbildningar inom industridesign och inredningsarkitektur som utgångspunkt, men utmärks av den starka anknytningen till trä. Teknikdelen i utbildningen är praktiskt inriktad. Det innebär att man får en ingående kännedom om olika träslag och hur de bearbetas, sammanfogas, ytbehandlas och till vad de kan användas, snarare än omfattande kunskaper i till exempel materialfysik. Utbildning om andra material än trä ingår också, i första hand gäller det metaller och plaster.

Växjö universitet har en 40 poängs utbildning i Design och formgivning med inriktning mot glas. För att designprocessen ska genomföras på bästa sätt ger utbildningen också kunskap om glasets kemiska och fysikaliska egenskaper. Utbildningen ger kunskap att identifiera och bearbeta problem inom design och att genomföra enklare designuppgifter.

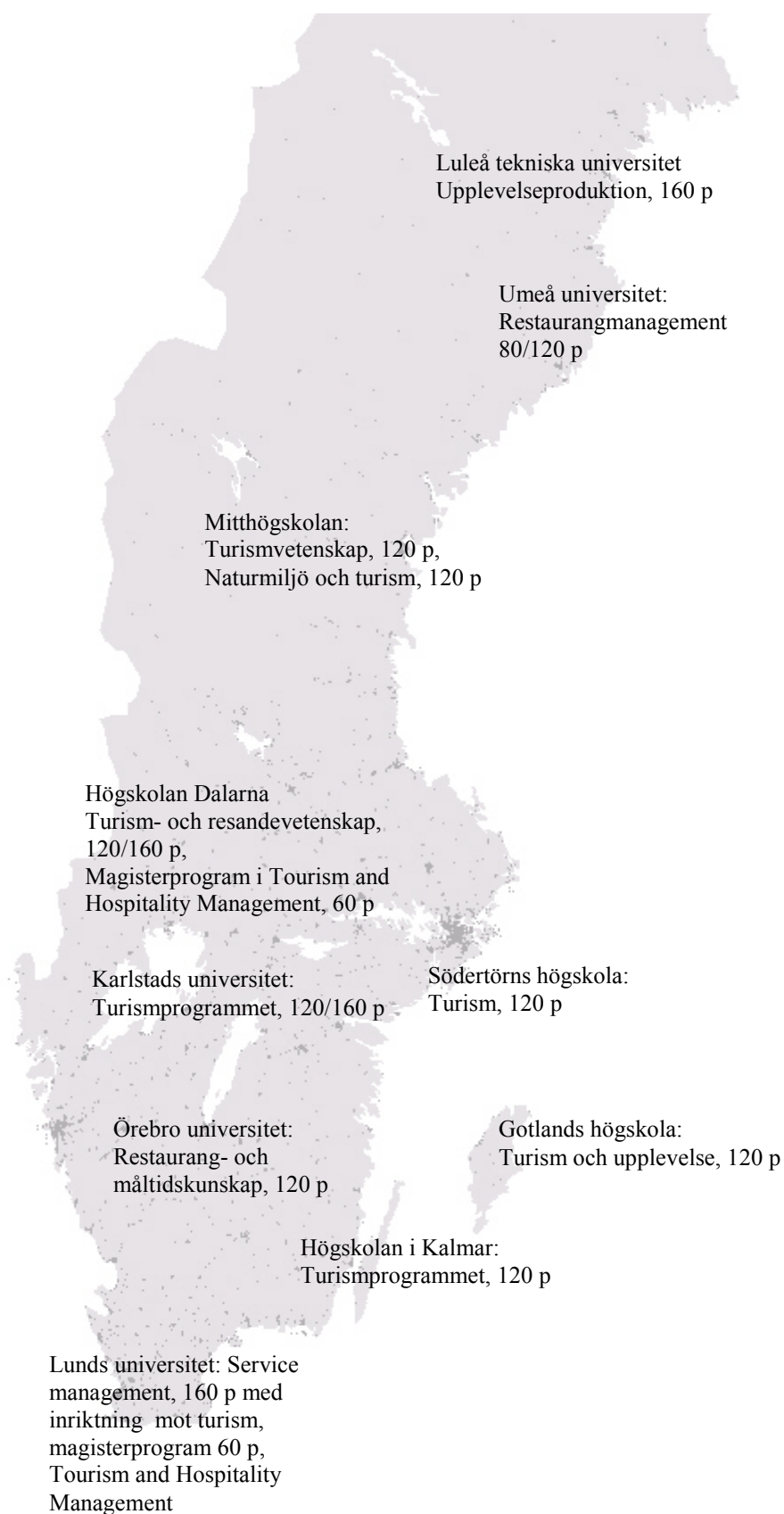
Hantverksutbildningar

Högskolan för design och konsthantverk (HDK) vid Göteborgs universitet ger utbildningar i Konsthantverk med inriktningarna keramikkonst, smyckekonst och textil konst (120 p). HDK är

den enda högskoleutbildningen i Sverige med dessa inriktningar och är också ensamma om att erbjuda fördjupning i tillämpad konst på magisternivå. Undervisningen sker i huvudsak i form av projektarbeten och enskilt arbete men även av kurser, föreläsningar, litteraturstudier och seminarier. Fokus ligger på det egna konstnärliga arbetet och det finns möjlighet för tvärfackligt samarbete. Utbildningen förbereder för en kvalificerad yrkesroll inom det konstnärliga området och/eller forskarstudier.

I Linköpings universitets regi ges ett antal design- och hantverksutbildningar om 120 poäng, vilka är så kallade "Carl Malmsten-utbildningar" och är placerade i Stockholm. Här finns t.ex. en utbildning i möbeldesign som är inriktad på möbel- och inredningsproduktion i framförallt trä. En viktig del i utbildningen är att utveckla en förståelse för möbelhantverkets kvaliteter och uttryck för att kunna kombinera detta hantverk med teknologin i industriella tillverkningsprocesser. De andra design- och hantverksutbildningarna är möbelsnickeri, möbeltapetsering, gitarrbyggeri och möbelkonservering.

Turism

Det finns turismutbildningar vid ett antal lärosäten i Sverige idag. Utbildningarna inom området täcker en bredd av yrken och områden, allt från en mer traditionell turismnäring till inriktningar mot måltidskunskap och ekoturism. Turism är en viktig regional näring i olika delar av landet, och nya högskoleutbildningar inom området är ett svar på att företag och organisationer efterfrågar personal.

Några mindre och medelstora högskolor har utvecklat omfattande turismprogram. Högskolan i Kalmar har ett treårigt utbildningsprogram där studenter både utbildas och får kontakter med branschföreträdare, t.ex. genom studieresor och genom att branschverksamma fungerar som gästföreläsare. Målsättningen med programmet är att utbilda för ledande positioner inom företag och organisationer där planering och strategi är viktiga delar i arbetet. Ett Turism- och Resandevetenskapligt program ges vid Högskolan i Dalarna (120/160 p). Vid högskolan, som ligger i ett Sveriges äldsta och främsta turistlandskap, har man lång erfarenhet av turismutbildning och ett stort internationellt nätverk som rör både forskning och utbildning. Kulturgeografi är huvudämne.

Mitthögskolan har två utbildningar inom turism. Turismvetenskapliga utbildningen är inriktad mot alla delar av turismsektorn och är följaktligen en mycket bred utbildning. Programmet syftar enligt beskrivningen till att ge en grund för framtida arbete med management-, planerings- och utvecklingsfrågor. Huvudämnena är företagsekonomi och kulturgeografi, som kompletteras med ämnena turismvetenskap och nationalekonomi. Programmet är internationellt inriktat med möjligheter att förlägga delar av studierna utomlands.

Det andra utbildningsprogrammet vid Mitthögskolan är Naturmiljö och turism (120 p) som inriktar sig mot ekoturism. Utbildningen vänder sig till den som vill arbeta med att utveckla nya former av en uthållig natur- och kulturbaserad turism och det ger kunskap om hur värdefulla områden ska bevaras och skyddas samtidigt som de görs tillgängliga för besökare. Enligt kursbeskrivningen är just ekoturism en växande bransch där kvalificerad personal efterfrågas alternativt driver egen verksamhet. Huvudämnet i programmet är geografi och biämnet är turismvetenskap, dessutom tillkommer kurser i biologi, marknadsföring och ledarskap. En viktig del i utbildningen utgörs av olika praktiska övningar som exkursioner och studiebesök.

Högskolan på Gotland erbjuder studenter ett program kallat Turism och Upplevelse (120 p). Turismen är en viktig näring på Gotland, och upplevelseturism en företeelse som attraherar allt

fler människor. I utbildningen får studenter lära sig att planera och genomföra projekt i direkt samarbete med turismföretag eller annan upplevelseindustri.

Södertörns utbildningsprogram Turism (120 p) har inriktning mot storstads- och affärsturism. Enligt kursbeskrivningen anknyter profilen till ”en växande turismmarknad med hård konkurrens”. Tre av programmets terminer ger en inblick i turism (de två första och den sista) och under de tre resterande terminerna studeras sedan något av programmets tre huvudämnen företagsekonomi, kulturgeografi eller historia. Mot slutet av dessa ämnesstudier fokuseras utbildningen mot tre turismrelaterade fördjupningar: historiska och kulturella upplevelser (inom historia och kulturgeografi), entreprenörskap (inom företagsekonomi) och samhällsplanering (inom kulturgeografi). Enligt beskrivningen av programmet ger det en bred utbildning för entreprenörer, arrangörer och administratörer inom privat turismsektor och turismplanerare inom offentlig sektor.

Också vid några universitet bedrivs turismutbildning. Karlstad universitet erbjuder ett turismprogram (120/160 p) där studenter fördjupar sig i kulturgeografi eller företagsekonomi. Utbildningen är inriktad mot analys av den problematik som berör turismrelaterad verksamhet. Umeå universitet erbjuder också ett turismprogram, som enligt kurskatalogen är ett ”brett, och tvärvetenskapligt program som kombinerar humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap”. Kulturgeografi är huvudämne.

Upplevelseproduktion är också temat för ett program som ges vid Luleå tekniska universitet (160 p). Syftet är att skapa förutsättningar för arbete inom upplevelseindustrin. Utbildningen är unik i så måtto att den fokuserar på förmågan att sätta sig in i kundens behov och upplevelser och på tolkning av nya trender och kulturer. Vid samma universitet erbjuds också ett program om upplevelseturism (80 p).

Olika magisterprogram i turism erbjuds också vid några universitet. Vid Lunds universitet kan studenter som studerar service management också inrikta sig mot turism (Tourism Management). Vid Göteborgs universitet kan man läsa 60 poäng Tourism and Hospitality Management. Ett liknande program ges vid Högskolan Dalarna.

Slutligen ska nämnas att Örebro universitet är värd för ett antal program med inriktning mot restaurang- och måltidskunskap. Det finns ett treårigt program i restaurang- och måltidskunskap, ett program inriktat mot hotellnäringen – där ju kopplingen till turism är tydlig – och ett natur-

och kulturguidningsprogram på 80 poäng. Vid Umeå universitet ges också ett program inriktat mot restaurangmanagement (80/120 p), vilket visar att måltidskunskap och liknande ämnen fått plats i utbudet av kulturutbildningar i Sverige.

Öppna utbildningsprogram

Luleå tekniska universitet är ensamt i Sverige om att erbjuda utbildningar inom så kallade ”arenor”, som är just breda och tvärvetenskapliga kunskapsområden. Inom de sex olika arenorna blandas studenter från flera olika områden: teknik, ekonomi, lärande, musik, media och samhällsvetenskap. Inom varje arena finns också möjlighet att ta flera olika examina: civilingenjör, ekonom, lärare, samhälls- och rättsvetare, samt kandidat- och magisterexamen.

En arena är relevant för studiens intresseområde: Arena media, musik & teknik. Här kan studenter läsa ”spännande kombinationer mellan konst- och teknikämnen”. Det första året är ett gemensamt basår där alla som valt Arena media, musik & teknik provar på kurser från de olika fördjupningar/ämnesområden som erbjuds. Först därefter måste studenten bestämma sig för vilken examen denne vill ta. Basåret innehåller kurser i design och datorgrafik, kunskapsbyggande, audio- och videoteknik, musikakustik, matematik eller musik, innovativ teknik, komposition, kreativitet och problemlösning. Under det andra året väljs kurser mot den examen studenten tänkt sig eller det intresseområde denne vill fördjupa sig inom.

Kursbeskrivningen uppmanar studenterna att kombinera kurser efter intressen och starka sidor. De erbjuds annars att välja något av åtta färdiga förslag på fördjupningar. Väljer studenten en examen där det krävs förkunskaper utöver de han/hon redan har så finns det möjlighet att kombinera arenastudierna med att läsa in de kurser som fattas (studenten får då räkna med att studietiden förlängs). De fördjupningsområden som erbjuds är musik, ljudteknik & media, musik & matematik, medieteknik, medieteknik & ljudteknik, medieteknik & design, ljuddesign, produktutveckling samt datorspel. Väljs kurser inom musik- eller medieområdet kommer studenten att tillbringa en stor del av studietiden på Musikhögskolan i Piteå. Är huvudintresset istället teknik ges dessa kurser i Luleå. Kurserna inom datorspelområdet ges till stor del av universitetets filial i Skellefteå.

Under utbildningens gång får studenterna ingå i olika forsknings- och företagsprojekt. Redan första året väljs ett tvärvetenskapligt projekt där studenten arbetar med olika former av interaktion mellan musik, ljud och teknik. Luleå tekniska universitet samarbetar idag med t.ex. Interaktiva institutet, olika medieföretag samt Volvo Personvagnar och Scania.

REFERENSER

- Almqvist Katarina, Engström Maria & Olausson Kenneth (2000), *Blandade upplevelser: En förstudie om svensk upplevelseindustris möjligheter, med förslag till åtgärder*, KK-stiftelsen, Stockholm.
- Arnestad Georg (1993), ”Kultur og regional utvikling: Nokre erfaringar frå eit norsk forskningsprogram”, i Duelund Peter red. *Kulturens bruk eller misbruk*, NordREFO 1993:2, Stockholm.
- Berggren Katarina & Tydén Hans (2001), *Arbete för nöjes skull: Var finns jobben inom upplevelsenäringen*, Arbetsmarknadsstyrelsen, Ura 2001:3, Stockholm.
- Bianchini Franco & Parkinson Michael eds. (1993), *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*, Manchester University Press, Manchester & New York.
- Clark Burton R. (1998) *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*, Pergamon, Iau Press Issues in higher education, Oxford.
- Florida Richard (2002), *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, Basic Books, New York.
- Hall Peter (1998), *Cities in Civilization: Culture, Innovation and Urban Order*, Phoenix Giant London.
- Högskoleverket (1998) *De första 20 åren: Utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977*, Stockholm.
- Jensen Rolf (1999), *The Dream Society: how the coming shift from information to imagination will transform your business*, McGraw-Hill, New York.
- KK-stiftelsen (2003), *Upplevelseindustrin 2003*.
- Karlsson Henrik (2002), *Handslag, famntag, klapp eller kyss?: Konstnärlig forskarutbildning i Sverige*, SISTER-skrifter 4, Stockholm.
- Larsen Ingvild Marheim & Langfeldt Liv (2004), ”Profilerte breddeuniversiteter? Formulering, organisering og iverksetting av strategiske satsninger ved norske universiteter”, *NIFU Rapportserie 3/2004*.
- Mole Phil (1996): Fordism, Post-Fordism and the Contemporary City, I O' Connor Justin & Wynne Derek eds. (1996): *From the Margins to the Centre: Cultural Production and Consumption in the Post-industrial City*, Arena, Hampshire.
- Nilsson Sven (1999), *Kulturens vägar*, Polyvalent AB, Malmö.
- OECD (1999), *The Respons of Higher Education Institutions to Regional Needs*. Paris.

- Svensson Ronny & Adolfsson Gerd (1995): *Kulturen som drivkraft: Konkreta effekter av nio större kultursatsningar i en region*, Landstinget i Värmland och Heidruns förlag, Torsby.
- Trow Martin (1997), The Exceptionalism of American Higher Education, i Trow Martin A. & Nybom Thorsten eds., *University and Society: Essays on the Social Role of Research and Higher Education*, Higher Education Policy Series 12, Ahtenaeum Press, Gateshead, Tyne & Wear.
- Wikhall Maria (2001): *Universiteten och kompetenslandskapet*, SISTER-skrifter 3, Stockholm
- Wikhall Maria (2002): Culture and Regional Attractivity: Migrational Decisions of Highly Educated in a Swedish context, *SISTER Working paper 2002:13*
- Zander Susanne (2002), Värderingar och högre studier, I Högskoleverket, *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*, Stockholm.

TIDIGARE ARBETSRAPPORTER/WORKING PAPER

- 2001:1 Alexander Kanaev & Albert Tuijnman : *Prospects for Selecting and Using Indicators for Benchmarking Swedish Higher Education*
- 2001:2 Lillemor Kim, Robert Ohlsson & Ulf Sandström : *Kan samverkan mätas? Om indikatorer för bedömning av KK-stiftelsens satsningar*
- 2001:3 Jenny Beckman, Mats Brenner, Olle Persson & Ulf Sandström : *Nya arbetsformer inom diabetesforskning – studier kring en nätverkssatsning*
- 2001:4 Ulf Sandström : *Om den svenska arkitektur-, bostads- och stadsbyggnadsforskningens karaktär*
- 2001:5 *Verksamhetsberättelse 1999-2000, Föreningen för studier av forskning och utbildning*
- 2001:6 *Kunskapssystem i förändring, Verksamhetsprogram 2001-2003*
- 2001:7 Martin Meyer : *Science & Technology Indicators Trapped in the Trippel Helix?*
- 2001:8 Bo Persson : *Reluctant Agencies : Sectorial Agencies and Swedish Research Policy in the 1980s*
- 2002:9 Sverker Sörlin: *Cultivating the Places of Knowledge*
- 2002:10 Lillemor Kim: *Masshögskolans paradoxer – fem inlägg i den svenska högskoledebatten*
- 2002:11 Henry Etzkowitz: *The Triple Helix of University - Industry - Government : Implications for Policy and Evaluation*
- 2002:12 PREST, University of Manchester: *A Comparative Analysis of Public, Semi-Public and Recently Privatised Research Centres*
- 2002:13 Maria Wikhall: *Culture as Regional Attraction : Migration Decisions of Highly Educated in a Swedish Context*
- 2002:14 Göran Friberg: *Svenska Tekniker 1620-1920 : Om utbildning, yrken och internationell orientering*
- 2002:15 Hans Löf & Almas Heshmati: *The Link Between Firm Level Innovation and Aggregate Productivity Growth : A Cross Country Examination*
- 2002:16 Sverker Sörlin: *Fungerar forskningssystemet?: Några strategiska frågor för strategisk forskning*
- 2002:17 Tobias Harding, Ulf Sandström, Sverker Sörlin & Gella Westberg: *God avkastning på marginellt risktagande? Bidrag till en utvärdering av nordiskt forskningssamarbete inom ramen för NOS.*
- 2002:18 Ingrid Schild & Sverker Sörlin: *The Policy and Practice of Interdisciplinarity in the Swedish University Research System*
- 2002:19 Henrik Karlsson: *Konstnärlig forskarutbildning i Norden*
- 2002:20 Laila Abdallah: *Resultat eller process : Trender inom utvärdering av svensk högskoleutbildning under 1990-talet*
- 2002:21 Jan-Eric Degerblad, Olle Edqvist och Sam Hägglund: *Utvärderingsspelet*
- 2003:22 Ulf Sandström, Laila Abdallah, Martin Hällsten: *Forskningsfinansiering genom regional samverkan*
- 2003:23 Hans Löf: *Dynamic Optimal Capital Structure and Technological Change*
- 2003:24 Janz, Norbert, Löf, Hans & Bettina Peters: *Firm Level Innovation and Productivity : Is there a Common Story Across Countries?*

- 2003:25 Sandström, Ulf & Martin Hällsten: *Företagens finansiering av universitetsforskning – en översikt i mars år 2003*
- 2003:26 Bo Persson: *Typifying Scientific Advisory Structures and Scientific Advice Production Methodologies*
- 2003:27 Anders Broström, Hans Löf & Carolina Sigfridsson: *Kartläggning av högre utbildning och universitetsforskning i Mälardalen*
- 2003:28 Hans Westlund : *Regionala effekter av högre utbildning, högskolor och universitet. En kunskapsöversikt.*
- 2003:29 Göran Melin : *Effekter av postdoktorala studier*
- 2004:30 Sverker Sörlin (ordf.), Mårten Carlsson, Britt-Marie Drottz-Sjöberg och Göran Melin: *Utvärdering av det svenska medlemskapet i IIASA*
- 2004:31 Sverker Sörlin, *Institutssektorn, högskolan och det svenska innovationslandskapet*
- 2004:32 Anders Broström, Enrico Deiacco & Sverker Sörlin: *Tekniska universitet på världsmarknaden? -motiv och förutsättningar för en strategisk allians mellan KTH och Chalmers*
- 2005:33 Lillemor Kim & Ewa Olstedt : *Utbildningsvetenskapliga kommittén- en ny aktör i forskningslandskapet*
- 2005:34 Enrico Deiacco & Anders Broström: *Kunskapsregion Stockholm på världsmarknaden - möjligheter och utmaningar för det regionala tillväxtprogrammet*